

**Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування**

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ»**

Студента 2 курсу,
13 групи денної форми навчання
факультету економіки,
менеджменту та психології
спеціальності 281«Публічне
управління та адміністрування»

_____

(підпис студента)

Резнік
Владислав
Вадимович

Науковий керівник
кандидат фіз.мат.наук,
доцент

_____

(підпис керівника)

Вертелева
Оксана
Василівна

Керівник освітньо-професійної
програми доктор наук
з державного управління,
професор

_____

(підпис керівника)

Орлова
Наталія
Сергіївна

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи конкурентоспроможності економіки країни.....	5
1.1. Сутність конкурентоспроможності національної економіки як економічної категорії	5
1.2. Фактори міжнародної конкурентоспроможності економіки держави.....	12
1.3. Методи оцінки конкурентоспроможності національної економіки.....	19
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. Аналіз державної політики підвищення конкурентоспроможності національної економіки на сучасному етапі.....	31
2.1 Інституційне забезпечення державного регулювання економіки України... ..	31
2.2 Принципи та методи здійснення державної політики в сфері підвищення конкурентоспроможності економіки України.....	36
2.3 Тенденції міжнародної конкурентоспроможності економіки України на сучасному етапі.....	44
Висновки до розділу 2.....	63
РОЗДІЛ 3. Напрями удосконалення державної політики підвищення конкурентоспроможності економіки України.....	64
3.1 Зарубіжний досвід формування державної політики підвищення конкурентоспроможності економіки	64
3.2 Шляхи підвищення конкурентоспроможності економіки України.....	75
Висновки до розділу 3.....	81
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
ДОДАТКИ.....	97

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток України в умовах зміни вектору економічного руху, та вибору європейського напрямку розвитку, відкритого військового конфлікту, та глибокої економічної кризи передбачає проведення певної реформи економічної політики в усіх сферах господарювання. Входження національної економіки до системи світового господарства породжує об'єктивну необхідність підвищення її конкурентоспроможності.

В останні десятиліття проблема підвищення національної конкурентоспроможності висувається в якості найважливішого орієнтиру державного регулювання як в розвинутих, так і в країнах, що розвиваються. Це в значній мірі пов'язано із змінами, що відбуваються в світовій економіці, викликаними інтеграційними процесами, лібералізацією ринків, прискоренням науково-технічного розвитку. Як наслідок, посилюється міжнародна конкуренція, змінюється положення окремих держав, відбувається зміна країн-лідерів.

В умовах загострення міжнародної конкурентної боротьби ускладнюється і сама концепція конкурентоспроможності. У сучасному світі конкурентоспроможність країни є показником стану і перспектив розвитку економічної системи, визначає характер її міжнародної спеціалізації, виступає гарантом економічної та політичної стабільності.

У міру переходу країни від індустріального до постіндустріального розвитку, інновації стають однією з основних рушійних сил в економічній модернізації держави. Економіка, заснована на знаннях, сприяє підвищенню продуктивності, і, як наслідок, конкурентоспроможності.

Мета роботи – дослідження державної політики підвищення конкурентоспроможності економіки України, дослідження динаміки конкурентних позицій України у світі відповідно до найвідоміших міжнародних рейтингових методик, визначення «слабких місць» української економіки, та формування практичних рекомендацій для України щодо шляхів підвищення рівня її конкурентоспроможності.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі **завдання**:

- проаналізувати підходи до визначення змісту поняття «конкурентоспроможність національної економіки»;
- проаналізувати фактори міжнародної конкурентоспроможності країни;
- проаналізувати методи оцінки конкурентоспроможності країни;
- визначити інституційне забезпечення державного регулювання економіки України;
- проаналізувати принципи та методи здійснення державної політики в сфері підвищення конкурентоспроможності економіки України;
- визначити тенденції конкурентоспроможності економіки України на світовій арені;
- проаналізувати зарубіжний досвід формування та реалізації державної політики підвищення конкурентоспроможності економіки;
- запропонувати можливі напрямки підвищення рівня конкурентоспроможності економіки України.

Дослідженням теоретичних та практичних аспектів підвищення конкурентоспроможності економіки України займалися провідні вітчизняні та зарубіжні вчені. Серед них, зокрема: Ю. Уманців, В. Лагутін, З. Борисенко, О. Вертелева, Л. Головка, Л. Федулова, Я. Базилук, О. Білорус, Б. Брукинський, М. Делягін, Я. Жаліло, В. Іноземцев, Б. Кузик, Д. Лукьяненко, Ю. Бажала, О. Амаші, В. Мунтіяна, Б. Кваснюк.

Об'єктом випускної кваліфікаційної роботи є конкурентоспроможність національної економіки.

Предметом випускної кваліфікаційної роботи є система формування та реалізації державної політики підвищення конкурентоспроможності національної економіки, дослідження основних напрямків та шляхів підвищення конкурентоспроможності економіки України.

Методи дослідження: теоретичного узагальнення, систематизації, історично-логічний метод, методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, моделювання, економіко-математичні та статистичні методи.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Матеріали дослідження представлено на 2 додатках, викладено на 2 рисунках, у 9 таблицях. Літературна база дослідження налічує 97 джерел.

Практичне значення дослідження полягає у розробці напрямів підвищення конкурентоспроможності економіки України шляхом удосконалення державної економічної політики у зазначеній сфері, із використанням досвіду розвинених країн світу.

Інформаційна база дослідження представлена матеріалами нормативно-правових актів, навчальних посібників та підручників, наукових статей, Інтернет-джерел.

Основні положення випускної кваліфікаційної роботи відображені у статті: Резнік В.В. Державна політика підвищення конкурентоспроможності економіки України / Управління і адміністрування : зб. наук. ст. студ. ден. форми навч. / відп. ред. С.І. Бай. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – Ч.2. – 500 с. – С. 405-412.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

1.1. Сутність конкурентоспроможності національної економіки як економічної категорії

Сучасні умови розвитку економіки України вимагають ґрунтовної та комплексної оцінки можливостей інтеграції країни до світового господарського простору. Необхідність включення України в систему світового господарства обумовлена тим, що для кожної з країн світу стратегічно не вигідне перебування поза глобальними процесами, що визначають напрями та перспективи розвитку світової економіки і людського суспільства в цілому. В той же час кожна країна відіграє в глобальній економіці особливу роль, яка визначається особливостями міжнародної конкуренції та конкурентоспроможності самої країни. Стратегічною метою України проголошено її інтеграцію до європейської економічної спільноти, це в свою чергу зумовлює необхідність підвищення конкурентоспроможності як окремих національних товаровиробників, так і національної економіки загалом.

Конкурентоспроможність національної економіки як одна з базових економічних категорій є предметом численних фахових та публічних дискусій, часто фігурує в науковій та публіцистичній літературі як характеристика спроможності країни вижити та розвиватися в «агресивному середовищі» світової економіки. Формування конкурентоспроможної економіки постійно згадується серед пріоритетних завдань соціально-економічної політики держави, неодноразово закріплених в Стратегії сталого розвитку "Україна- 2020" [12].

Між тим, попри широку вживаність цього поняття, в наукових дослідженнях досі немає єдиного усталеного визначення конкурентоспроможності національної економіки. Українські та зарубіжні автори роблять акценти на різних аспектах цієї складної категорії, висуваючи їх як основні критеріальні ознаки. Відтак спектр

визначень коливається від суто технологічних, що впливають з розширеного трактування конкурентоспроможності фірми, до розгорнутих суспільно-економічних, які розглядають конкурентоспроможність як узагальнений показник стійкості суспільно-економічної системи країни[46, с.12-13].

У січні 2016р. набула чинності в повному форматі Угода про асоціацію України з ЄС, яка містить положення стосовно утворення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Тим самим в основному завершився період політичної боротьби навколо підписання і введення в дію цієї угоди. “В основному” – тому що події навколо ратифікації цієї угоди в Нідерландах не дають можливості вважати цей етап остаточно пройденим. Проте незважаючи на ці політичні ускладнення, центр подій в україно-європейських відносинах тепер переміщується у площину імплементації Угоди, де центральну роль відіграють узгоджені формати інституційної адаптації України до норм і правил Європейського Союзу. Зрозуміло, що інституційні основи забезпечення конкурентоспроможності економіки України на ринку ЄС є не лише найбільш об’ємною (за кількістю заходів) частиною завдань, які впливають з тексту Угоди, але й технологічно найбільш складним її сегментом, пов’язаним з величезними організаційними зусиллями, фінансовими витратами та болючими змінами в модусах соціальної поведінки [12].

Це вимагає постійного різнопланового аналізу багатоманітних проблем конкурентоспроможності в її найширшому розумінні – не лише як суто економічного явища, але як комплексного поняття, що характеризує насамперед здатність до високоефективного інноваційного розвитку і забезпечення на цій основі постійної широкої присутності на міжнародних ринках за високого рівня отримуваних доходів, що ведуть до зростання національного добробуту[48,с.26].

Складність аналізу питання конкурентоспроможності України зумовлюється тим, що ця проблема є винятково багатогранною. Адже саме поняття “конкурентоспроможність” сьогодні розглядається переважно як синтетичне, таке, що відбиває різні аспекти ефективності і стійкості розвитку у відкритому ринковому середовищі, здатність забезпечувати собі стратегічно значимі

конкурентні переваги. Досягнення і стабільне відтворення таких переваг потребує постійної взаємодії на різних рівнях суспільної організації з метою пошуку і впровадження оптимальних форм і напрямів розвитку [12].

Факторами конкурентоспроможного розвитку національної економіки є: орієнтація державної політики на консолідацію суб'єктів економічних відносин; ефективна реалізація економічного інструментарію державного регулювання економіки; адаптація міжнародних правових норм конкурентного права до національних умов; активізація інструментарію інноваційної політики; реалізація політики інтелектуалізації соціально-економічного розвитку, яка сьогодні є джерелом економіки знань і формує конкурентні переваги на перспективу[47].

Для характеристики конкурентоспроможності національної економіки часто використовують модель життєвого циклу факторів конкурентоспроможності національної економіки, яка включає: стадію факторів виробництва; стадію інвестицій; стадію нововведень; стадію нагромадження. На першій стадії джерелами конкурентоспроможності країни є фактори виробництва (дешева робоча сила та сировина, зручні транспортні маршрути, місткий споживчий ринок). Домінує цінова конкуренція. На другій стадії активізується соціальна складова економічного зростання, на перший план виходить інвестування в розвиток освіти та нових технологій, розвиток інформаційної інфраструктури. На третій стадії основним джерелом конкуренції є інноваційні технології. До нових конкурентних переваг можна віднести: інвестиції в освіту; розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій; зростання витрат на НДДКР; розширення доступу компаній до венчурного капіталу; якість управління країною та компаніями; ефективну політику залучення прямих іноземних інвестицій; кількість і якість людських ресурсів, зайнятих у галузях знання [12].

Конкурентоспроможність національних економік у системі світового господарства оцінюють здебільшого на основі моніторингу бізнес-клімату, рівня економічної свободи, якості та ефективності державного управління, ступеня глобалізації економіки, рівня розвитку людського потенціалу, потенціалу зовнішніх запозичень, рівня корумпованості суспільства тощо. Висока частка

поставок країною товарів і послуг на світовому ринку часто свідчить про високу конкурентоспроможність країни. Проте ця умова може бути досягнута за рахунок цінових факторів, а не технологічних переваг. Безумовно, низька вартість факторів виробництва або девальвація національної валюти роблять країну більш конкурентоспроможною. Однак підвищення конкурентоспроможності полягає в колективній оплаті нацією зниження вартості експортованих товарів і послуг, в той час як зростає ціна імпортованих товарів і послуг. Тобто така політика призводить до зниження рівня життя населення[4].

Отже, високий рівень життя населення повинен забезпечуватися високим рівнем продуктивності праці. Висока продуктивність праці дозволяє нації підтримувати високий рівень заробітної плати, сильну валюту і т.п.

Існує безліч визначень конкурентоспроможності. У загальному вигляді під конкурентоспроможністю розуміється здатність конкурувати з аналогічними об'єктами на конкретному ринку.

Найбільш простим з точки зору осмислення є поняття конкурентоспроможності товару, яке визначається як ціновими, так і неціновими факторами і проявляється в результаті порівняння з товарами-аналогами[51].

Єдиного підходу до поняття «конкурентоспроможність країни» не вироблено. При цьому часто виражаються сумніви в використанні даного терміну стосовно до країн. Так, відомий економіст Пол Кругман у своїй статті «Конкурентоспроможність: небезпечна одержимість», опублікованій в 1994 р, писав наступне: «Конкурентоспроможність є безглуздим словом, коли додається до національної економіки ... використання в обговоренні економічної політики терміна «національна конкурентоспроможність» помилково і навіть небезпечно».

На думку Пола Кругмана, образ країни-конкурента підриває основи теорії міжнародної торгівлі, згідно з якою багатство країни пов'язано з використанням порівняльних переваг за рахунок міжнародної спеціалізації[5].

Тому держава, слідуючи концепції «національної конкурентоспроможності» може породити торгові війни і марнотратно витратити кошти на неефективну політику, спрямовану на підвищення конкурентоспроможності країни.

Питання, пов'язані з конкурентоспроможністю країни в тій чи іншій мірі вивчалися протягом всієї історії економічної думки. Так, на думку меркантилістів для підтримки конкурентоспроможності країна повинна піклуватися виключно про поповнення скарбниці, так як багатство ототожнювалося в першу чергу з грошима[7].

Перші теоретичні дослідження, присвячені питанням конкурентоспроможності країни, з'явилися ще в середині XVIII століття в працях класиків економічної думки. Так А. Сміт, Дж. С. Мілль, Т. Мальтус оцінювали конкурентоспроможність країн, ґрунтуючись на даних про фактори виробництва: землі, капіталі, праці[49].

Історично концепція конкурентоспроможності базувалася на теорії порівняльних переваг Д. Ріккардо, який, розвиваючи теорію абсолютних переваг А. Сміта, вважав, що країни можуть взаємовигідно торгувати між собою (тобто бути конкурентоспроможними за певними товарними групами) у відсутності абсолютних переваг в одній з країн в порівнянні з іншими.

Пізніше К. Маркс і Ф. Енгельс розвинули уявлення про національну конкурентоспроможність, стверджуючи, що вирішальну роль в економічному розвитку країни грають соціально-економічні умови.

Для української економіки велике практичне значення може мати аналіз та використання зарубіжного досвіду дослідження сутності та ролі конкуренції.

Незважаючи на численні дослідження конкурентоспроможності національної економіки, цілісна макроекономічна стратегія формування національних конкурентних переваг на світовому ринку стала з'являтися тільки в період загострення світової конкуренції в останній чверті XX століття. Панування США в світовій економіці після Другої світової війни тривало порівняно недовго[8].

Уже в 1960-і роки США зіткнулися з серйозною конкуренцією з боку Західної Європи. 1970-80 роки характеризувалися активним наступом Японії і групи нових індустріальних країн. У зв'язку з цим проблема підвищення національної конкурентоспроможності придбала першочергового значення.

Ослаблення позицій США зажадало від американських теоретиків нових концепцій утримання ринкової переваги. Так, Р. Солоу, який досліджував фактори економічного зростання американської економіки в у другій половині ХХ століття., підкреслював найважливіше значення технологічних інновацій в економіці, П. Друкер застосував концепцію конкурентоспроможності до теорії управління[9].

Роль технологій як нового фактора конкурентоспроможності відзначали також Н. Негропonte, Р. Лукас та П. Ромер.

Істотне послаблення положення американських компаній на світових ринках на тлі розвитку країн-конкурентів сприяло появі нового підходу до вивчення сучасної конкуренції.

Особливе місце серед теорій, які об'єднують неокласичну концепцію і теорію діяльності фірми, належить концепції професора Гарвардської школи бізнесу М. Портера, що почав спробу відповісти на питання про причини конкурентних переваг країн в монографії «Конкурентні переваги націй».

Майкл Портер прийшов до висновку, що єдиною що має сенс основою конкурентоспроможності окремої країни є продуктивність, в його трактуванні «ефективне використання робочої сили і капіталу ». Він зазначав, що необхідно фокусувати увагу не на економіці в цілому, а на певних галузях і сегментах галузі.

Відповідно до теорії Портера, добробут країни визначається виходячи з ефективності діяльності окремих фірм, фактично ставиться знак рівності між добробутом країни і компаній[31].

Категоріальні розбіжності призводять до розмивання цільових пріоритетів політики забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. У західній економічній літературі поширене «універсальне» трактування конкурентоспроможності як здатності країни чи фірми розробляти та виготовляти товари і послуги або вищої якості, або ж за цінами, значно нижчими порівняно з конкурентами. У розгорнутому вигляді такий підхід представлено в дослідженнях Світового економічного форуму [12].

Логічним розвитком такого підходу є трактування конкурентоспроможності національної економіки як характеристики положення її товаровиробників на світовому ринку. Зокрема, український дослідник Б. Губський розглядає конкурентоспроможність як обумовлене економічними, соціальними і політичними факторами стійке становище країни на внутрішньому ринку та ринках інших країн[13].

За визначенням Європейської економічної комісії ООН, для досягнення високого рівня конкурентоспроможності країни мають виконуватися такі умови (або хоча б частина з них):

- експортери мають зберігати та збільшувати свою частку на зовнішніх ринках;
- на продукцію з високою доданою вартістю та сучасні технології має припадати частка експорту, що постійно зростає;
- має збільшуватися середня питома вартість експорту країни[10].

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок про те, що конкурентоспроможність національної економіки, або національна конкурентоспроможність (в західній літературі - National Competitiveness) – це складний і багатозначний термін, який не має єдиного тлумачення. При цьому використання терміну «конкурентоспроможність» на рівні країни представляється не зовсім правомірним.

По суті, національна конкурентоспроможність – це сукупність умов, які сприятливо впливають на створення конкурентоспроможної продукції та сприяють процвітанню конкурентоспроможних компаній. В даному дослідженні під конкурентоспроможністю національної економіки розуміється здатність різними методами справедливої конкурентної боротьби створювати умови для забезпечення і підтримки в довгостроковій перспективі більш високого рівня життя нації, ніж в інших країнах. При цьому допускається, що в довгостроковому плані стратегічні цілі держави і нації збігаються.

1.2 Фактори міжнародної конкурентоспроможності економіки держави

Конкурентоспроможність національної економіки або країни в цілому - поняття складне і багатогранне, що вимагає комплексного, системного аналізу. Системний підхід до дослідження конкурентоспроможності країни передбачає врахування впливу різних чинників на чотирьох рівнях (мікро, мезо, макро і метарівні), для кожного з яких характерний певний набір показників. (табл.1.1)

Таблиця 1.1

Характеристика рівнів конкурентоспроможності

Рівень конкурентоспроможності	Характеристика рівня конкурентоспроможності	Фактори конкурентоспроможності
Мікрорівень	Внутрішньо фірмова та міжфірмова конкуренція.	<ul style="list-style-type: none"> • Порівняльна конкурентоспроможність продукції (цінові та нецінові фактори). • Ефективність виробничої діяльності. • Ефективність організації збуту продукції на ринку і його частка. • Якість менеджменту.
Мезорівень	Конкуренція на рівні кластерів, галузей, окремих сфер виробництва.	<ul style="list-style-type: none"> • Внутрішня структура галузі. • Політика в області екології, освіти.
Макрорівень	Конкуренція на рівні країни (як економічного середовища для формування конкурентних переваг)	<ul style="list-style-type: none"> • Макроекономічні показники. • Незалежність судової влади . • Прозорість інститутів. • Економічна безпека.

Метарівень	Конкуренція на рівні країни в цілому (її репутація, відносини з над-національними органами, економічний і політичний вплив у світі)	<ul style="list-style-type: none"> • Інвестиційний клімат • Імідж • Дипломатія • Спортивні досягнення
------------	---	---

Джерело: складено автором на основі[15];[59];[61];[62]

Необхідність структуризації мезорівня виникає в зв'язку з тим, що в умовах глобальної економіки конкурують не окремі фірми, а групи підприємств, промислові кластери.

Дослідження, присвячені аналізу кластерів конкурентоспроможності, з'явилися на початку 1990-х років і стали предметом широкої дискусії світової наукової спільноти, зокрема в рамках Європейського Союзу і Організації економічного співробітництва та розвитку [56,с.67].

Останнім часом, поряд з макроекономічними факторами, все більшого значення в процесі формування конкурентних переваг національної економіки набувають чинники соціального, культурного, духовного і політичного характеру.

Так, грамотна робота політиків і сильні культурні традиції можуть істотно підвищити міжнародну конкурентоспроможність країни.

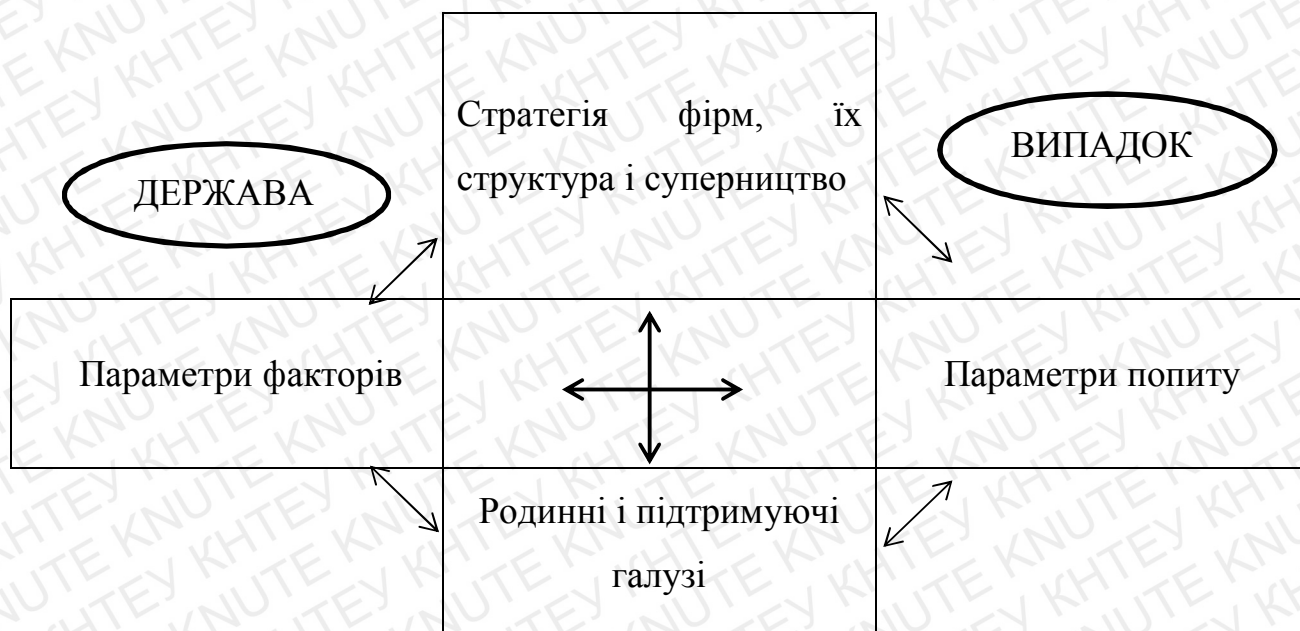
Все це зробило необхідним структурувати метарівень. Необхідно також відзначити, що всі рівні міжнародної конкурентоспроможності національної економіки є взаємопов'язаними і формують єдину, цілісну систему. Так, на макрорівні створюються лише потенційні конкурентні переваги, трансформація ж їх в реальні конкурентні переваги залежить від ступеня ефективності функціонування господарюючих суб'єктів (мікро і мезорівня). Фірми та галузі є власниками конкурентних переваг, тому тільки вони і можуть їх реалізувати[14].

Держава ж створює умови для їх формування. Також необхідно розуміти, що висока конкурентоспроможність на одному рівні не обов'язково передбачає високу конкурентоспроможність на іншому. Економіка в цілому може не бути конкурентоспроможною, в той час як підприємства цієї країни будуть випускати конкурентоспроможні товари.

Для виявлення факторів національної конкурентоспроможності звернемося до одного з найбільш комплексних досліджень останніх десятиліть в області міжнародної конкурентоспроможності країн – теорії конкурентних переваг М. Портера[31].

При визначенні конкурентоспроможності країни в світовій економіці Портер прийняв за основу такий синтетичний показник як національний прибуток на душу населення. Будучи спочатку фахівцем в області конкурентоспроможності компаній, Портер вважав, що добробут країни заснований на діяльності окремих фірм, а конкурентна перевага країни залежить від набагато більшого числа факторів і параметрів, ніж це стверджує традиційна неокласична теорія.

Цей набір факторів Портер спробував узагальнити у вигляді системи з чотирьох показників, названої їм «конкурентним ромбом» (Рис.1.1).

Рис 1.1 «Конкурентний ромб» М. Портера

Джерело: складено автором на основі [67];[63];[64].

Даний ромб включає наступні групи показників:

- факторні умови (конкретні чинники, зокрема кваліфікація робочої сили, капітал, інфраструктура, які необхідні для успішної конкуренції в даній галузі);

- умови внутрішнього попиту (попит на внутрішньому ринку на продукцію або послуги, що пропонуються даною галуззю)[68];
- родинні і підтримуючі галузі (наявність в економіці країни родинних або підтримуючих галузей, конкурентоспроможних на світовому ринку);
- структура і стратегія фірм, галузева конкуренція (характер конкуренції на внутрішньому ринку і принципи побудови і функціонування підприємств)[31].

Всі ці показники, кожен окремо і всі разом як система, створюють сприятливу або несприятливе середовище для реалізації потенційних конкурентних переваг країни. Розглянемо коротко кожну з детермінант «конкурентного ромба».

Факторні умови. Портер виділяє наступні групи факторів:

- людські ресурси (кваліфікація, вартість, кількість робочої сили);
- фізичні ресурси (кількість, якість, доступність і вартість земельних ділянок, води, корисних копалин, джерел електроенергії, а також клімат і географічне положення країни);
- ресурс знань (сума наукової інформації, що впливає на товари і послуги);
- фінансові ресурси (кількість і вартість капіталу);
- інфраструктура (якість наявної інфраструктури і плата за її користування).

Отримання конкурентної переваги, на думку Портера, залежить не стільки від наявності цих факторів, а від того, наскільки ефективно вони використовуються. Фактори, якими володіє країна спочатку, не настільки важливі для зростання продуктивності, яким важливим є саме створення факторів і швидкість, з якою вони створюються. М. Портер виділяє дві класифікації факторних умов. Перша - поділ факторів на основні і розвинені[31].

Основні чинники - це природні ресурси, кліматичні умови, некваліфікована робоча сила і т.п. Цими факторами країна володіє спочатку, або ж їх створення

вимагає мінімальних зусиль. До розвинених чинників належить сучасна інфраструктура, високоосвічені кадри, дослідні відділи та ін. Вони менш поширені, ніж основні фактори, так як для їх розвитку потрібні значні вкладення людських зусиль і капіталу. Для конкурентної переваги найбільше значення мають розвинені чинники.

Другий принцип поділу факторів - за ступенем спеціалізації (на загальні та спеціалізовані). Загальні - це фактори, які застосовуються в широкому спектрі галузей. Спеціалізовані фактори - це, наприклад, вузькоспеціалізований персонал, специфічна інфраструктура та інші фактори, що застосовуються в обмеженому числі галузей, або навіть в одній єдиній.

Виходячи з цієї класифікації, М. Портер робить висновок, що найбільш значуща і стійка конкурентна перевага утворюється, коли в країні є чинники, необхідні для успішної конкуренції в даній галузі, які одночасно є і розвиненими, і спеціалізованими. Ресурс фактора може знецінюватися, якщо його постійно не вдосконалювати і не робити більш спеціалізованим[31].

Умови попиту. На думку М. Портера, попит на внутрішньому ринку безпосередньо впливає на конкурентоспроможність. Він характеризується наступними особливостями: структурою внутрішнього попиту, об'ємом і характером зростання внутрішнього попиту. Для конкурентної переваги важливіше не кількісні, а якісні характеристики попиту на внутрішньому ринку.

Саме внутрішній попит більш важливий для конкурентоспроможності, оскільки він дає місцевим фірмам інформацію про потреби споживачів раніше і точніше, ніж закордонним конкурентам.

Родинні і підтримуючі галузі. Для розвитку і підтримки конкурентної переваги країни в світовій економіці виключно важливим є наявність конкурентоспроможних суміжних або обслуговуючих галузей, що забезпечують фірми необхідними матеріалами, напівфабрикатами, комплектуючими виробами та іншими матеріальними засобами та інформацією. У своїй роботі М. Портер приходить до висновку, що конкурентної переваги домагається, як правило, не

окрема галузь, а кластери галузей, в яких компанії інтегровані по вертикалі і горизонталі і сконцентровані в рамках єдиного географічного простору[31].

Структура і стратегія фірм, галузева конкуренція. Стратегія фірм, їх структура і внутрішня конкуренція грають важливу роль в забезпеченні національного конкурентної переваги. При цьому не можна виділити якусь єдину і універсальну систему управління, яка була б однаково застосовна для всіх компаній. На думку Портера, внутрішньогалузева конкуренція є головною рушійною силою всього ромба. Наявність конкурентів усередині країни (галузі) сприяє більш швидкому вдосконаленню продукції і формування спеціалізованих конкурентних переваг і розвитку кластерів.

В окрему групу чинників М. Портер виділив значення держави і роль випадку. Держава не входить в основні детермінанти ромба в зв'язку з її негативним, на думку Портера, впливом при прямому втручанні в економіку. Згідно Майкла Портера, основна функція держави полягає у стимулюванні компаній на шляху досягнення нових результатів. Відповідно до теорії М. Портера, конкурентоспроможність країни в своєму розвитку проходить ряд стадій.(табл.1.2)

Таблиця 1.2

Чотири стадії розвитку конкурентоспроможності національної економіки.

Економічний підйом			Спад
Конкуренція на основі факторів виробництва	Конкуренція на основі інвестицій	Конкуренція на основі нововведень	Конкуренція на основі багатства
1->	2->	3->	4->

Джерело: складено автором на основі [31]

Практично всі країни вступають в конкуренцію на світових ринках, спираючись на наявні у них фактори виробництва, перш за все природні фактори. При розумній політиці приватних компаній і уряду саме на цій стадії розвитку відбувається накопичення коштів, необхідних для переходу на наступну стадію

розвитку. Одним з головних відмінностей перших трьох стадій конкурентного розвитку є спосіб, яким фірми отримують технології. На факторній стадії компанії в основному отримують їх від інших країн. Держава на цій стадії відіграє важливу роль, однак по мірі переходу на інші стадії конкурентного розвитку його значення слабшає.

На факторній стадії компанії в основному отримують їх від інших країн. Держава на цій стадії відіграє важливу роль, однак по мірі переходу на інші стадії конкурентного розвитку його значення слабшає.

Інвестиційна стадія передбачає розвиток тих галузей, які вже отримали розвиток в інших країнах, а також формування інфраструктури. На даній стадії діяльність фірм і політика держави повинна бути спрямована на пошуки перспективних галузей і використання наявних фінансових ресурсів для формування власної науково-технічної бази, що становить основу для переходу економіки на наступну стадію. Основною відмінністю даної стадії від попередньої є те, що іноземні технології не просто застосовуються, але і удосконалюються.

Розвиток конкуренції на основі нововведень передбачає постійне вдосконалення виробництва, впровадження нових продуктів і технологій. На цій стадії розвитку роль держави в захисті внутрішнього ринку знижується. Головним завданням держави стає створення умов, при яких компанії мали б можливість і стимули для постійного вдосконалення виробництва. Ця стадія називається «стадія рухомої інноваціями», тому що фірми не тільки засвоюють технології, отримані від інших країн, а й створюють свої.

Остання стадія – «конкуренція на основі багатства» - веде до спаду в економіці і характеризується тим, що країна в якійсь мірі підтримує свою конкурентоспроможність тільки за рахунок вже досягнутого на попередніх трьох стадіях.

Таким чином, конкурентоспроможність країни - це складна економічна категорія, яка визначається цілою низкою мікроекономічних, макроекономічних, соціальних, культурних чинників і особливостей, тому для визначення успіху країни в міжнародній конкуренції необхідно вдаватися до міждисциплінарного

підходу, що у більшості своїй визначається ускладненим характером сучасних міжнародних відносин. Конкурентоспроможність обов'язково необхідно досліджувати в динаміці, бо успіх національної економіки не може оцінюватися тільки з точки зору становища країни в певних сферах. Адже всі сектори національної економіки не завжди конкурентоспроможні на світовому ринку, а ті фірми і галузі, які є лідерами нині, в довгостроковому періоді можуть цю перевагу втратити, поступаючись зарубіжним конкурентам[6].

Фактори конкурентоспроможності - це комплекс кількісних і якісних показників, що визначають соціально-економічний розвиток країни і потенціал її подальшого зростання і вдосконалення. М. Портер у своїй теорії конкурентних переваг систематизував різні чинники конкурентоспроможності країни, представивши їх у вигляді системи з чотирьох детермінант. Саме теорія Портера

Взята за основу при складанні методології оцінки конкурентоспроможності країн найавторитетнішими економічними інститутами світу. Зокрема, Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ) і Міжнародним інститутом розвитку менеджменту (MIPM).

1.3 Методи оцінки конкурентоспроможності національної економіки

Ефективність економіки виражається насамперед у динаміці ВВП, підвищенні доходу на душу населення і загальної якості життя, рівня продуктивності праці. Однак аналіз світової економіки за цими показниками дає досить змішану картину і не дозволяє виділити критерії, на основі яких можна вважати економіку тієї чи іншої країни ефективною.

Так, за рівнем ВВП на душу населення лідерами є нафтовидобувні країни Близького Сходу. За темпами зростання ВВП з великих країн вже півтора десятиліття лідирує Китай, за показником продуктивності праці – США[10].

У світовій практиці розробляються і постійно удосконалюються різні методи розрахунку рейтингів конкурентоспроможності. Як правило, такі методики спрямовані на систематизацію кінцевого числа факторів

конкурентоспроможності, оцінюваних за допомогою різних показників. Як приклад можна привести порівняльний рейтинг конкурентоспроможності: 180 країн відомого англійського ділового журналу "Euromoney". Згідно з методикою журналу, конкурентоспроможність країни трактується як її можливості розплачуватися за отримані позикові кошти[69]. Сам показник конкурентоспроможності складається з дев'яти складових:

- політичний ризик;
- економічні перспективи;
- показник зовнішньої заборгованості;
- борг в зв'язку з дефолтом або реструктуризацією боргу;
- кредитний рейтинг або рейтинг платоспроможності через кредитні борги;
- доступ до банківських ресурсів;
- доступ до короткострокових фінансових ресурсів;
- доступ на ринки капіталів;
- доступ до форфейтингових послуг[18].

Найбільш цікаве і повне дослідження проблеми національної конкурентоспроможності почала проводити створена в 1971 році організація «Європейський форум з розвитку менеджменту» (European management Forum (EMF)). Визначення конкурентоспроможності країни цією організацією базувалося на основі 10 факторів, які оцінюються за рядом показників (в різні роки їх кількість варіювалося від 200 до 300), основна частина яких представляла собою статистичні дані різних міжнародних організацій (ООН, ОЕСР, МВФ, МБРР)[70]. Крім того, використовувалися підсумки анкетного опитування, проведеного серед керівників понад 700 промислових підприємств різних країн. Саме методологія Європейського форуму з розвитку менеджменту лягла в основу найбільш відомих в даний час досліджень, проведених Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ) і Міжнародним інститутом розвитку менеджменту (МІРМ)[19].

ВЕФ і МІРМ є найбільш відомими в світі організаціями, що публікують свої доповіді про глобальну конкурентоспроможність. Метою цих доповідей є не

тільки визначення рейтингу конкурентоспроможності, а й вивчення причин і основних критеріїв економічного зростання і процвітання нації. ВЕФ вперше опублікував свою доповідь про глобальну конкурентоспроможність в 1979 р. За цей час постійно змінювалася методологія розрахунку індексів і зростала кількість аналізованих країн. Так, якщо в 1996 році складався рейтинг конкурентоспроможності з 49 країн, в 2002 - 80, то у 2018 році – 140 країн[36].

Оцінка конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму робиться на основі складних індексів, які розраховуються на базі міжнародної і національної статистики та опитувань лідерів ділового світу. У дослідженні за 2005-2006 рр. оцінювалася конкурентоспроможність 117 країн. Рейтинг конкурентоспроможності кожної країни визначався за двома показниками:

- «Індекс конкурентоспроможності зростання» (Growth Competitiveness Index);
- «Індекс конкурентоспроможності бізнесу» (Business Competitiveness).

«Індекс конкурентоспроможності зростання» був вперше використаний в доповіді ВЕФ за 2000-2001 рр. Даний індекс трактується як здатність підтримувати стійко високі темпи зростання ВВП на душу населення в середньостроковій перспективі (5 років). «Індекс зростання конкурентоспроможності» складається з трьох суб-індексів:

- «Технологічного індексу»;
- «Індексу розвитку громадських інститутів »;
- «Індексу макроекономічного середовища».

Стабільний політичний клімат і розумна макроекономічна політика необхідні, але недостатні для процвітання економіки. Не менше важливі мікроекономічні основи економічного розвитку, які залежать від конкурентної стратегії фірм, механізму створення конкурентних переваг і економічної політики, що становлять ділове середовище, в якій конкурують фірми. У 1998 р групою вчених, очолюваних М. Портером, була підготовлена «доповідь по глобальній конкурентоспроможності», в якому вперше в додаток до показника «Глобальної

конкурентоспроможності» був введений такий показник, як «Індекс мікроекономічної конкурентоспроможності». Вперше цей індекс був використаний в доповіді ВЕФ за 2000 р і носив назву «Індекс поточної конкурентоспроможності». У доповіді ВЕФ за 2002-2003 рр. «Індекс поточної конкурентоспроможності» був перейменований в «Індекс мікроекономічної конкурентоспроможності», а в доповіді за 2003-2004 рр. в «Індекс конкурентоспроможності бізнесу»[15].

Індекс конкурентоспроможності бізнесу, або Індекс мікроекономічної конкурентоспроможності, розраховується за допомогою показників ефективності використання факторів виробництва. Він складається з двох суб-індексів: «Індексу складності операцій і стратегії компаній» і «Індексу якості ділового середовища». Частка кожного в загальному індексі становить 50%. «Індекс конкурентоспроможності бізнесу» розраховується переважно на основі експертних оцінок. До числа змінних, мають важливе значення для економічного зростання на мікрорівні, відносяться такі показники, як ступінь захищеності прав інтелектуальної власності, рівень корупції, якість менеджменту, наявність бізнес-інформації; вимогливість покупців і т.п.

У звіті про глобальну конкурентоспроможність ВЕФ за 2006-2007 рр. в як головний засіб для комплексної оцінки конкурентоспроможності країн був прийнятий «Індекс глобальної конкурентоспроможності», що зробило розрахунок «Індексу конкурентоспроможності зростання» недоцільним. При цьому, незважаючи на перехід до єдиного критерію оцінки, як і раніше публікується «Індекс конкурентоспроможності бізнесу». «Індекс глобальної конкурентоспроможності» складається з 12 груп показників:

- Інститути
- Інфраструктура
- Макроекономіка
- Охорона здоров'я та початкова освіта
- Вища освіта і професійне навчання

- Ефективність ринків товарів
- Ефективність ринку праці
- Ефективність фінансового ринку
- Сприйнятливість до інновацій
- Бізнес-кваліфікація
- Інновації[22]

Інститути. Державні і соціальні інститути формують бізнес-середовище, в якій діють індивіди, компанії та уряд, створюючи матеріальні цінності, отримуючи прибуток і зміцнюючи економіку. Інститути мають серйозний вплив на конкурентоспроможність в цілому, створюючи загальну ділову атмосферу в країні. Їх роль особливо важлива у формуванні механізмів розподілу матеріальних благ у суспільстві. Значення інститутів у формуванні конкурентоспроможності не обмежується лише сферою права. Ставлення уряду до свобод у суспільстві, ступінь корумпованості суспільства, довіра в бізнес-відносинах і бізнес-етика, рівень бюрократизму, ступінь регулювання урядом бізнесу - ось деякі складові першого фактора.

Інфраструктура. Цей фактор багато в чому визначає географічну концентрацію ділової активності країни в цілому і окремих секторів економіки зокрема. Розвинена інфраструктура зменшує негативний ефект від розкиданості бізнесу по території країни і великих відстаней між промисловими регіонами, сприяючи інтеграції країни у світову економіку. Так, наприклад, розвинені системи транспортного сполучення, комунікації, електропостачання сприяють ефективному функціонуванню ринків і розвитку експортно-імпорних діяльності.

Макроекономічна стабільність. Фактор безпосередньо впливає як на розвиток бізнесу в країні, так і на конкурентоспроможність країни в цілому. В умовах макроекономічної нестабільності неможлива реалізація довгострокових стратегій розвитку економіки, фінансовий сектор не може нормально функціонувати при величезному значенні дефіциту бюджету і т.п[23].

Здоров'я і початкова освіта. Фізичне здоров'я працездатного населення життєво необхідно для підвищення продуктивності праці в країні. Інвестиції в здоров'я громадян країни, очевидно, є критичним фактором для розвитку економіки в цілому, не кажучи про соціальну спрямованість цих інвестицій. Крім обліку факторів, що стосуються здоров'я, до цієї групи параметрів також відносяться оцінка стану початкової освіти, значення якого постійно зростає в сучасній економіці[71].

Середня, вища і спеціальна (професійна) освіта. Високий рівень середньої, вищої та спеціальної (професійної) освіти особливо важливий для тих країн, які знаходяться вже на вищих стадіях економічного розвитку і переходять або мають намір перейти на інноваційний шлях розвитку. Зокрема, процес сучасної глобалізації економіки потребує широкого використання висококваліфікованої робочої сили, яка здатна гнучко пристосовуватися до швидкоплинних змін.

Ефективність товарних ринків. Країни з ефективними товарними ринками виробляють більший асортимент товарів і послуг і демонструють інтенсивне споживання вироблених товарів. У цих умовах важливим є наявність конкуренції в країні та прозорості при здійсненні експортно-імпортних операцій, що сприяє розвитку ділової активності в країні. Ефективність товарних ринків також багато в чому залежить і від умов попиту, що визначаються рівнем розвитку купівельних культури, поведінки і переваг[73].

Ефективність ринку праці. Ринки праці повинні мати налагоджені механізми раціонального розподілу робочої сили, включаючи її міграцію з одного сектора економіки в інший залежно від економічної ситуації, а також регулюючі ефективні рівні оплати праці[24].

Досконалість фінансових ринків. Розвинений фінансовий сектор, що пропонує різноманітні механізми управління фінансами, необхідний, щоб найбільш ефективно використовувати внутрішні накопичення грошових коштів та їх перерозподіл. Розвинений фінансовий ринок сприяє реалізації інновацій та інвестицій в економіку країни.

Технологічна готовність. Необхідність швидкого освоєння технологій набуває все більшого значення в міру ускладнення самих цих технологій. Відповідно активне використання сучасних технологій в країні призводить до того, що технологічний розрив між даною країною та країною - імпортером технологій швидко ліквідується[72].

Розмір ринку. Розмір ринку також впливає на продуктивність праці, так як географічно великий ринок дає перевагу компаніям, що використовують ефект масштабу. У міру глобалізації все менше значення набуває територіальне знаходження ринку, і міжнародні ринки починають замінювати внутрішні ринки для багатьох компаній[11].

Досконалість бізнесу. Досконалість бізнесу - необхідна умова для ефективного виробництва товарів і послуг. Фактори, що розглядаються в цій групі, стосуються як всієї системи розвитку бізнесу в країні, так і окремих компаній, їхніх стратегій та операційної діяльності.

Інновації. Фактор є виключно важливим для стійкого зростання економіки кожної країни. Відповідно активна інноваційна діяльність вимагає підтримки як на рівні держави - фінансування фундаментальних і прикладних наукових досліджень, так і на рівні суб'єктів ринку - тісна співпраця між науково-дослідними інститутами, університетами, виробничими підприємствами[25].

При цьому частка кожного суб-індексу варіюється в залежності від того, на якій стадії розвитку перебуває досліджувана країна (табл.1.4), а критерієм оцінки цієї стадії виступає показник ВВП на душу населення. (табл.1.3). Згідно з методологією ВЕФ, ключовими показниками конкурентоспроможності держави, що знаходиться на стадії, рухомої факторами, є базові параметри (інститути, інфраструктура, макроекономіка, охорона здоров'я та початкова освіта). Для країн, що знаходяться на стадії, рухомої інвестиціями - показники ефективності(вищу освіту, ефективність ринків (фінансового, товарів і праці), сприйнятливість до інновацій, розмір ринку). Для стадії, рухомої інноваціями - бізнес-кваліфікація та інновації[21].

Таблиця 1.3

Параметри визначення стадії конкурентного розвитку країни (за методологією ВЕФ)

Стадія конкурентного розвитку	ВВП на душу населення (дол. США)
Стадія 1 (рухома факторами)	<2 000
Перехід від стадії 1 до стадії 2	2 000 - 3 000
Стадія 2 (рухома інвестиціями)	3 000 - 9 000
Перехід від стадії 2 до стадії 3	9 000 - 17 000
Стадія 3 (рухома інноваціями)	> 17 000

Джерело: складено автором на основі[36]

У країнах, що здійснюють перехід від однієї стадії розвитку до іншої, ваги змінюються поступово в міру зростання економіки. Незважаючи на виділення двох перехідних груп між стадіями конкурентного розвитку, країни, в них потрапляють, при визначенні вагових коефіцієнтів прирівнюються до країн, що знаходяться на більш високій стадії розвитку.

Таблиця 1.4.

Частка складових «Індексу глобальної конкурентоспроможності».

	Базові параметри	Показники ефективності	Бізнес-кваліфікації та інновації
Стадія, рухома факторами	50%	40%	10%
Стадія, рухома інвестиціями	40%	50%	10%
Стадія, рухома інноваціями	30%	40%	30%

Джерело: складено автором на основі[36]

Видання 2018 року "Global Competitiveness Report" є важливою віхою в історії чотирьох десятиліть серії, з введенням нового глобального індексу конкурентоспроможності 4.0. Новий індекс проливає світло на виникаючий набір

драйверів продуктивності та довгострокового зростання в епоху Четвертої промислової революції. Це забезпечує настільки необхідний компас для політиків та інших зацікавлених осіб, які допомагають формувати економічні стратегії та контролювати прогрес[74].

Обчислення Індексу глобальної конкурентоспроможності (GCI) ґрунтується на послідовних агрегаціях балів, від рівня індикаторів (найбільш дезагрегований рівень) до загальної оцінки GCI (найвищий рівень). Кожна агрегована міра обчислюється шляхом прийняття середнього значення (тобто середнього арифметичного) з десятків її компонентів, за деякими винятками[36].

Загальна оцінка GCI – це середнє арифметичне з поміж 12 індикаторів . Для окремих показників, значення перетворюються в графік прогресу від 0 до 100, де 100 - ідеальний стан.

Щорічний рейтинг глобальної конкурентоспроможності (The IMD World Competitiveness Ranking) – глобальне дослідження і супроводжуючий його рейтинг країн світу за показником економічної конкурентоспроможності. Рейтинг розраховується за методикою провідного європейського Інституту менеджменту (Institute of Management Development, IMD), що базується в Лозанні (Швейцарія), і випускається в рамках серії доповідей про світової конкурентоспроможності The IMD World Competitiveness Yearbook[76].

Під конкурентоспроможністю країни Інститут розуміє здатність національної економіки створювати і підтримувати середовище, в якій виникає конкурентоспроможний бізнес. Щорічне аналітичне дослідження конкурентоспроможності Інститут проводить з 1989 року в співдружності з дослідницькими організаціями в усьому світі. До 1996 року Інститут готував звіти про конкурентоспроможність економік спільно з аналітичною групою Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), а з 1996 року ці дві організації випускають два різних дослідження (ВЕФ готує щорічну доповідь і супроводжуючий його рейтинг глобальної конкурентоспроможності – The Global Competitiveness Report, який заснований на Індексі глобальної конкурентоспроможності[77].

На сьогоднішній день видання The IMD World Competitiveness – одне з найбільш повних досліджень з проблем конкурентоспроможності держав і регіонів, яке в ряді країн використовується для формування державної політики та визначення подальших дій уряду щодо підвищення конкурентоспроможності національної економіки, а також стратегічних бізнес-рішень у великих компаніях. Кожна держава в рейтингу оцінюється на основі аналізу 333 критеріїв за чотирма основними показниками ключових аспектів економічного життя країни:

- Стан економіки.
- Ефективність уряду.
- Стан ділового середовища.
- Стан інфраструктури.

Всі чотири групи чинників включають в себе 20 суб-індексів (по 5 для кожної групи), а деякі суб-індекси, в свою чергу, складаються з так званих категорій. Таким чином, всі 333 критерії згруповані в цих показниках, при цьому не обов'язково в однакових пропорціях. Наприклад, при підрахунку індексу освіти використовується більша кількість критеріїв, ніж при підрахунку рівня цін. Відповідно частки суб-індексів при підрахунку остаточного індексу конкурентоспроможності складають 5%. Кількість країн і регіонів, що беруть участь в рейтингу зростає. Зараз загальна кількість країн становить 63.

Аналіз проводиться за двома категоріями країн, оскільки, на думку інституту, країни різних розмірів мають різну модель конкуренції. До першої відносяться малі країни з чисельністю населення менше 20 млн. чол., до іншої - великі країни з чисельністю населення понад 20 млн. чол. МІРМ пропонує також рейтингову таблицю з розбивкою по регіонах і виходячи з величини ВВП. Важливе зауваження полягає в тому, що в дослідженні МІРМ за 100% приймається рівень розвитку США (в рейтингу країн з населенням менше 20 млн. чоловік за 100% прийнято рівень розвитку Фінляндії)[78].

Кожен показник має рівну вагу. Для цього використовуються дані міжнародних організацій, серед яких Організація Об'єднаних Націй, Організація Економічного співробітництва та розвитку, Світова Організація Торгівлі і,

Всесвітній банк, Міжнародний валютний фонд і інші інститути, а також 57 партнерських інститутів по всьому світу. Бізнес-клімат в країнах, охоплених даним дослідженням, оцінюється на основі думки аналітиків, опитувань керівників великих корпорацій і фахівців в галузі управління. Підсумкове рейтингування здійснюється на основі зворотного співвідношення: дві третини - статистичні дані і одна третина – експертні оцінки. Детальний опис методології формування Індексу і джерел даних для нього наводиться в щорічній доповіді Інституту за результатами чергового порівняльного дослідження. Для кожної з економік, охоплених дослідженням, звіт містить детальні описи країни і національної економіки з докладними результатами по загальній позиції в рейтингу і по найбільш значним конкурентним перевагам та недолікам, які були виявлені на підставі аналізу, що використовуються для розрахунку рейтингу.

Таким чином, рейтинги зіставлення міжнародної конкурентоспроможності країн, що розраховуються ВЕФ і МІРМ, мають безліч переваг, але і не позбавлені недоліків. У числі основних достоїнств наступні: широке охоплення різних сфер економічної діяльності, що характеризують макро і мікро середу, прогнозна спрямованість аналізу міжнародної конкурентоспроможності, пошук причин успіху або невдачі аналізованих країн, можливість опитувати представників ділової еліти по всьому світу через мережу партнерських організацій.

На сьогоднішній день методології ВЕФ і МІРМ – найбільш успішні спроби щорічних міжнародних зіставлень конкурентоспроможності країн.

Серед основних недоліків традиційно виділяють суб'єктивізм якісних показників, недоліки опитувального методу, щодо ВЕФ – часту коригування методології, що істотно ускладнює порівняння даних за різні періоди часу[79].

Висновки до розділу 1

Підсумовуючи все вищесказане, з розділу 1 можемо зробити висновок, що національна конкурентоспроможність – це складна економічна категорія, яка повинна розглядатися на декількох рівнях, з розумінням, що всі вони взаємопов'язані між собою. Конкурентоспроможність на рівні країни визначається

цілою низкою макроекономічних, мікроекономічних, соціальних, культурних та інших якісних і кількісних факторів.

Під конкурентоспроможністю національної економіки розуміється здатність різними методами справедливої конкурентної боротьби створювати умови для забезпечення і підтримки в довгостроковій перспективі більш високого рівня життя нації, ніж в інших країнах.

Незважаючи на велику різноманітність методів оцінки конкурентоспроможності, найбільш вживаним є комплексний підхід, заснований на зіставленні країн по безлічі критеріїв, агрегованих в різні рейтинги. Найбільш відомими і часто цитованими показниками конкурентоспроможності держав є рейтинги таких організацій, як Всесвітній економічний форум (ВЕФ) і Міжнародний інститут розвитку менеджменту (МІРМ). Дані дослідження мають безліч переваг, але і не позбавлені недоліків.

Згідно з методологією ВЕФ і МІРМу, в останні роки економіка США досягла великих успіхів, і країна стала займати одні з найбільш високих місць в різних рейтингах конкурентоспроможності. Настільки стрімке зростання конкурентоспроможності є воістину унікальним явищем і заслуговує докладного вивчення. У третьому розділі проаналізуємо особливості конкурентоспроможності США в світовій економіці[36].

РОЗДІЛ 2

Аналіз державної політики підвищення конкурентоспроможності національної економіки на сучасному етапі

2.1 Інституційне забезпечення державного регулювання економіки України

Державне регулювання економіки здійснюється центральними та місцевими органами державного управління. Держави різняться між собою формами управління, державним устроєм, політичною системою, функціями органів влади.

Державна влада в Україні реалізується згідно з принципом її розподілу на законодавчу, виконавчу і судову. Функції, права та обов'язки державних органів влади окреслені Конституцією України, законами України та іншими нормативно-правовими актами[18].

Розглянемо далі більш детально систему державного регулювання економіки України, а саме органи державного регулювання та функції, які вони закріплюють за собою.

Верховна Рада України - вищий законодавчий орган. Її функції:

- прийняття законів;
- затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього, контроль за виконанням Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання;
- визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики;
- затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля; розгляд і прийняття рішення щодо схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України;
- затвердження рішень про надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам та міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій

позик, не передбачених Державним бюджетом України, здійснення контролю за їх використанням;

- затвердження переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації[80].

Президент України – гарант Конституції, державного суверенітету, територіальної цілісності країни:

- формує стратегію соціально-економічного розвитку країни, основні положення якої висвітлюються у посланнях до народу та щорічних посланнях Президента України до Верховної Ради України;
- здійснює правове регулювання економічних відносин. Видає укази, декрети, розпорядження з питань, неврегульованих чинним законодавством, затверджує ухвалені Верховною радою закони, використовує право вето щодо ухвалення законів і повертає їх у парламент зі своїми пропозиціями;
- представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України[81].

Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади:

- здійснює внутрішню і зовнішню політику держави;
- забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування;
- розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України;
- забезпечує рівні умови розвитку всіх форм власності; здійснює управління об'єктами державної власності відповідно до закону;

- розробляє проект закону про Державний бюджет України і забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, подає Верховній Раді України звіт про його виконання;
- організовує і забезпечує здійснення зовнішньоекономічної діяльності України, митної справи;
- спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади.

Місцеві державні адміністрації, здійснюють виконавчу владу в областях і районах, містах:

- забезпечують виконання Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади;
- забезпечують виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля;
- забезпечують підготовку та виконання відповідних обласних і районних бюджетів;
- забезпечують звіт про виконання відповідних бюджетів та програм.

Органи місцевого самоврядування, представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст:

- затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку відповідних областей і районів та контролюють їх виконання;
- управляють майном, що є в комунальній власності;
- затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання;
- встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону;
- утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю[27].

Конституційний Суд України – вищий орган судової влади:

- стежить за виконанням законів;
- розглядає конфліктні ситуації між гілками влади.

Верховний Суд України – найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції[82].

Національний банк України:

- проводить єдину політику у сфері грошового обігу, кредиту, зміцнення грошової одиниці;
- організує міжбанківські розрахунки;
- координує діяльність банківської системи; визначає курс грошової одиниці відносно валют інших країн;
- забезпечує випуск грошей та грошових знаків;
- здійснює контроль за дотриманням банківського законодавства, економічних нормативів, запобігання банкрутству.

Державна фіскальна служба України:

- здійснює облік платників податків та інших обов'язкових платежів;
- проводить контроль за правильністю, повнотою і своєчасністю платежів;
- здійснює контроль за достовірністю податкового обліку і звітності.

Антимонопольний комітет України здійснює державний контроль за дотриманням антимонопольного законодавства здійснює захист інтересів підприємців та споживачів[90].

Головними завданнями органу державного фінансового контролю є:

- здійснення державного фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів
- здійснення державного фінансового контролю за правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяттям зобов'язань
- ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності у міністерствах та інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який

перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі - підконтрольні установи)

- контроль за дотриманням бюджетного законодавства, дотриманням законодавства про закупівлі, діяльністю суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ[83];
- за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні[24].

Фонд державного майна України:

- здійснює державну політику у сфері приватизації державного майна;
- виступає орендодавцем майнових комплексів, що перебувають у державній власності

Пенсійний фонд України:

- забезпечує стягнення та акумуляцію внесків для пенсійного забезпечення і допомог;
- організовує забезпечення фінансування витрат Пенсійного фонду;
- здійснює контроль за своєчасністю і повним надходженням страхових внесків до Пенсійного фонду

Рахункова палата України – здійснює контроль за використанням коштів державного бюджету.

Оцінка діяльності органів державного управління всіх рівнів дає підстави для висновків про відсутність принципової згоди між органами виконавчої та законодавчої влади з ключових питань розбудови держави, нестабільність в організації виконавчої влади, втрати нею управлінських якостей. Тому проведення адміністративної реформи в Україні має важливе значення. Нова адміністративна система повинна будуватися на засадах єдності системи органів державної виконавчої влади; розумної централізації та децентралізації в їх відносинах; стабільності і політичної незалежності управлінського апарату від

будь-яких впливів; посиленого розвитку законодавства; достатнього матеріально-технічного, фінансово-економічного та іншого забезпечення[84, с.63].

Проведення адміністративної реформи обумовлює необхідність нових підходів до цільового призначення державного контролю, який має не лише захисне, стримуюче значення при неправомірних діях, а й забезпечує зворотний зв'язок, дає оцінку ефективності реалізації прийнятих рішень та відповідності певним ситуаціям[26].

2.2 Принципи та методи здійснення державної політики в сфері підвищення конкурентоспроможності економіки України

В організаційному аспекті економічна політика держави виступає в органічній єдності двох складових – юридичних законів і економічних програм. Вони доповнюють одна одну своїми методами управління та регулювання тих чи інших елементів економіки, як єдиного соціально-економічного комплексу. На цій основі формується економічна політика як єдине ціле, що забезпечується підбором цілей та інструментів їх досягнення[11].

У юридичній літературі відсутнє визначення поняття «економічне законодавство». У найзагальнішому розумінні його можна визначити таким чином: економічне законодавство – це сукупність нормативних актів, які регулюють усі правовідносини у сфері економіки, тобто це всі нормативні акти, котрі стосуються регулювання відносин у сфері господарського комплексу України.

Множинність означених нормативних актів зумовлена тим, що:

- це законодавство регулює різні види народногосподарської діяльності (промислову діяльність, будівельну, транспортну, торговельну, агропромисловий комплекс тощо), кожен з яких має свої особливості, які й враховуються в спеціальних актах;
- в економіці наявні різні форми власності (приватна, колективна, державна, що також впливає на диференціацію законодавчих актів);

- у державі відсутній єдиний кодифікований акт економічного законодавства, створити який, до речі, й неможливо.

Поняття нормативного акта економічного законодавства ґрунтується на загальнотеоретичному понятті «нормативний акт».

Нормативний акт економічного законодавства - це офіційний письмовий документ компетентного органу держави, який є джерелом норм будь-якої галузі права, що регулює правовідносини у сфері економіки[18].

Поняття нормативного акта економічного законодавства є багатозначним. Воно визначає різноманітні щодо юридичної сили, форми і сфер дій нормативні акти. Тому їх можна класифікувати на види за різними критеріями, зокрема за юридичною силою.

Відповідно до цього критерію, а саме - за юридичною силою, економічне законодавство функціонує як вертикальна ієрархічна система нормативних актів. Будова цієї системи обумовлена структурою державних органів, які мають законодавчі й нормотворчі повноваження щодо регулювання відносин у сфері економіки[85].

Відтак можна виділити акти Верховної Ради України, акти Президента України та акти органів виконавчої влади. Серед законодавчих актів Верховної Ради України можна вирізнити:

а) загальні закони, що регулюють основні види економічних відносин, наприклад Закон України «Про власність», Цивільний кодекс України та ін.;

б) закони про види і правовий статус суб'єктів підприємництва та органи державної влади, що здійснюють управління у сфері економіки, наприклад Закони України «Про підприємства в Україні», «Про господарські товариства», «Про Антимонопольний комітет України» тощо;

в) закони, що регулюють відносини в окремих сферах, галузях економічної діяльності (Повітряний кодекс України, Земельний кодекс України тощо).

Значно більший за обсягом блок нормативних актів у сфері економіки складають підзаконні нормативні акти, а саме - акти Президента України та Кабінету Міністрів України.

Методологія економічної політики держави ґрунтується на певних підходах, принципах та передбачає логіку управління соціально-економічним розвитком країни. Ринковий механізм та економічна політика перебувають у діалектичній єдності. Раціональний синтез ефективного ринкового механізму і економічної політики дає змогу вирішувати основні соціальні та економічні проблеми суспільства, кон'юнктурні та стратегічні цілі. Економічна політика та ринкове саморегулювання економіки часто доповнюються функціонуванням інституту соціального партнерства, що забезпечує узгодження інтересів усіх суб'єктів реалізувати економічні й соціальні цілі розвитку суспільства[28].

Державне втручання в економіку має бути раціональним, оскільки надмірна активність держави може викликати негативні тенденції і наслідки, а також обумовлює зменшення фінансових можливостей держави. Це пов'язано з тим, що будь-яке втручання держави в економічне життя передбачає, зокрема:

- 1) певні адміністративні витрати (на утримання управлінського апарату);
- 2) існування так званих побічних ефектів – "фіаско державного регулювання".

Причина виникнення "побічних ефектів" полягає у тому, що ринок - це органічний механізм, а тому будь-який державний захід (якого б характеру він не був) змінює умови взаємодії на цьому ринку та впливає на рішення суб'єктів господарювання. "Фіаско" (провали) у реалізації економічної політики обумовлені перш за все такими чинниками, як:

- неправильне застосування методів та інструментів економічної політики (розміри податків, облікової ставки, квот, ліцензій тощо);
- ймовірність помилок при ухваленні управлінських рішень через відсутність чи недостатність інформації;
- існування проблеми часових лагів - "ефекту запізнення" у процесі формулювання цілей, прийняття рішень, виборі інструментів регулювання;
- перевищення владних повноважень та їх використання на користь вузького кола осіб.

Аналіз наведених нижче принципів (рис.2.1) дає змогу з'ясувати, що принцип наукової обґрунтованості передбачає врахування вимог об'єктивних

економічних законів, реалій економічного, політичного і соціального життя, національних особливостей. Економічна політика має бути механізмом погодження інтересів різних суб'єктів економіки - загальнодержавних, регіональних, групових (підприємців, робітників, споживачів, виробників тощо).

Рис. 2.1. Принципи економічної політики держави[5]

Принцип системності обумовлений функціонуванням національної економіки як великої складної системи, що включає різні рівні й елементи. Економічна політика держави, охоплюючи різні об'єкти, має виходити із системних засад у вирішенні економічних, соціальних, зовнішньоекономічних, науково-технічних, культурних, екологічних та інших проблем. Принцип цілеспрямованості означає, що економічна політика має спрямовуватися на досягнення конкретних цілей[86].

Принцип пріоритетності передбачає виділення основних соціально-економічних проблем розвитку країни, на вирішенні яких державі належить зосередити свої зусилля у зв'язку з обмеженістю наявних державних ресурсів - фінансових, матеріальних, трудових, інформаційних тощо[6].

Принцип комплексності реалізується через необхідність використання державою всього арсеналу засобів та інструментів, що є в її розпорядженні (правових, економічних, адміністративних, прямих, непрямих, неформальних тощо).

Принцип адаптації зводиться до того, що економічна політика має ґрунтуватися на безперервному аналізі результатів оперативної оцінки й коригуванні впливу держави на соціально-економічні процеси залежно від внутрішніх чи зовнішніх умов розвитку країни;

Принцип мінімальної достатності реалізується у тому, що:

- держава повинна виконувати тільки ті функції, які не може забезпечити ринок,
- функції державного управління мають певним чином розподілятися - на вищих його рівнях належить вирішувати ті проблеми, які не можуть бути з'ясовані на нижчих;

Принцип ефективності передбачає, зокрема:

- організаційно-правове забезпечення економіки політики - управління економікою зобов'язані здійснювати спеціальні органи державної влади й управління з чітко визначеними правами, компетенцією та обов'язками;
- економіко-організаційне забезпечення - держава повинна використовувати важелі, форми, методи та інструменти, що є адекватними визначеним цілям;
- порівнянність витрат на утримання державного апарату та результатів державного втручання в економіку

Логіка реалізації економічної політики характеризує послідовність заходів держави, необхідних для управління соціально-економічним розвитком країни, а саме:

- 1) аналіз вихідного рівня розвитку національної економіки, її проблем та можливостей;
- 2) визначення цілей, пріоритетів і кінцевих результатів;
- 3) з'ясування способів досягнення поставлених завдань і створення відповідних правових, економічних та організаційно-управлінських механізмів;

- 4) формування необхідних фінансових, матеріальних, інтелектуальних, трудових та інформаційних ресурсів;
- 5) передбачення ризиків і наслідків управлінських рішень. У такому аспекті економічна політика являє органічну єдність двох складових - економічної стратегії та економічної тактики[8].

Під методами економічної політики слід розуміти способи впливу держави на сферу підприємництва, інфраструктуру ринку, некомерційний сектор економіки з метою створення або забезпечення умов їхньої діяльності відповідно до цілей національної економічної політики. Перш за все слід зазначити, що загалом виділяють кілька моделей сучасної економіки з властивими їм методами державного впливу. Залежно від характеру впливу на діяльність економічних суб'єктів розрізняють прямі та непрямі методи.

Пряме регулювання ототожнюється з адміністративними, а непряме – з економічними методами. Поділ на пряме та опосередковане регулювання економіки у цілому ряді випадків є значною мірою умовним. Проте на практиці відмінності між ними можна побачити достатньо чітко, а тому їх завжди слід мати на увазі, оскільки результати застосування цих методів проявляються з різним часовим лагом і мають неоднаковий вплив на економічних суб'єктів.

Методи регулювання економіки реалізуються за допомогою конкретного інструментарію економічної політики або засобів (важелів) впливу на господарські процеси. Прямий і непрямий методи (адміністративний та економічний) мають у своєму арсеналі різні інструменти[87].

Держконтракт і держзамовлення - це договори між державою і суб'єктами господарювання на виготовлення певного товару чи надання певного виду послуг з метою задоволення потреб споживачів, стимулювання виробництва певних товарів, у тому числі тих, що надходять на експорт, розвитку пріоритетних галузей, впровадження нових технологій, виконання міжнародних угод, задоволення соціальних потреб суспільства тощо. Держконтракт укладається з державними підприємствами й фінансується з державного бюджету[89].

Держзамовлення застосовується для підприємств недержавної форми власності й зазвичай фінансується із власних джерел підприємства, а держава надає при цьому певні преференції та пільги (в оподаткуванні, кредитуванні, гарантуванні ринку збуту тощо)[18].

Субсидія є формою цільової фінансової або матеріальної допомоги держави окремим суб'єктам економіки (галузям, регіонам, підприємствам, фізичним особам). Субвенція – це форма грошової чи матеріальної допомоги, що надається державою в екстремальних ситуаціях, як от стихійне лихо, економічні кризи тощо. Дотація є різновидом субсидій і передбачає асигнування, доплати з державного бюджету з метою збалансування бюджетів нижчих рівнів.

Ліцензування передбачає надання державними органами дозволу на право займатися певним видом діяльності (наприклад, випуском продукції певного призначення, надання послуг зі страхування).

Квотування - встановлення державою розмірів, частки у загальному виробництві, продажу, збуті, експорті чи імпорті.

Держава може встановлювати певний рівень цін на ті чи інші товари і тарифи на послуги.

Встановлення державних стандартів і нормативів передбачає визначення єдиних вимог і норм стосовно якості, хімічного складу, фізичних властивостей, ваги, розмірів тощо[90]. Економічні стандарти і нормативи втілюють показники ефективності виробництва (наприклад, норми рентабельності).

Соціальні стандарти – це офіційно встановлені державою нормативи у сфері соціальних відносин (мінімальна зарплата, мінімальна пенсія, рівень прожиткового мінімуму, тривалість робочого тижня, відпустки тощо)[21].

Непрямі методи реалізації економічної політики - це сукупність опосередкованих засобів державного впливу на діяльність суб'єктів економіки за допомогою системи правових та економічних методів. Правові методи утворюють систему законів та законодавчих актів, що регламентують діяльність суб'єктів господарювання та формують національний правовий простір. Економічні методи політики пов'язані зі створенням державою фінансових чи матеріальних стимулів,

здатних впливати на економічні інтереси суб'єктів господарювання й обумовлювати їхню поведінку.

Адміністративні методи базуються на використанні державної влади. Це заходи та засоби заборони, дозволу або примусу. Застосування адміністративних методів є необхідним і навіть ефективним у таких сферах і напрямках, як:

- 1) прямий контроль держави над монопольними ринками;
- 2) охорона довкілля;
- 3) соціальний захист населення, визначення і гарантування мінімально допустимих життєвих параметрів – встановлення соціальних стандартів (гарантований прожитковий мінімум, регламентація умов праці тощо);
- 4) захист національних інтересів у зовнішньоекономічних зв'язках (ліцензування експорту, державний контроль за імпортом капіталу, робочої сили, товарів тощо);
- 5) реалізація державних програм і планів.

Можна виділити декілька основних напрямів адміністративного регулювання економіки :

1. Держава застосовує антимонопольне законодавство, яке встановлює межі укрупнення фірм, допустимі рівні рентабельності, регульовані ціни тощо.
2. Ринковий вільний вибір не забезпечує охорони довкілля і ресурсів, ринкове регулювання є тут безсилим. Тому держава встановлює відповідні правила і норми поведінки, що забезпечують відносну екологічну безпеку.
4. Держава застосовує адміністративне регулювання експорту та імпорту товарів, встановлює митні обмеження, відповідні тарифи, квоти, ліцензії на ввезення товарів тощо.
5. Реалізація цільових програм економічного, науково-технічного та соціального розвитку також передбачає елементи адміністрування щодо підприємств державного сектору.
6. Забезпечення дотримання національних стандартів усіма економічними суб'єктами. Йдеться про "екологічну чистоту" і якість продукції, санітарні норми

виробництва і споживання, заборону продажу шкідливих для людини речовин тощо.

Індикативні методи – це методи непрямого, опосередкованого впливу, що мають орієнтовний, рекомендаційний характер (наприклад, індикативні ціни)[13].

Неформальним засобом державного впливу на економіку є переконання. Держава використовує для його реалізації лекції, виступи, рекламу, спеціальні телевізійні та радіопрोगрами, публікації у періодичних виданнях, соціологічні дослідження й опитування, впливаючи таким чином на формування громадської думки, суспільної свідомості, економічного мислення[91].

Специфічним інструментом економічної політики є державний сектор економіки – комплекс господарських об'єктів, які повністю або частково належать центральним чи місцевим органам влади і використовуються державою для виконання нею економічних, соціально-культурних та політичних функцій.

Таким чином, економічна політика держави – це сукупність форм, методів та інструментів, за допомогою яких держава впливає на діяльність суб'єктів господарювання і ринкову кон'юнктуру з метою створення належних умов для функціонування ринку та вирішення соціально-економічних проблем суспільства. Проте не слід зводити сутність державної економічної політики тільки до набору сукупності методів і важелів управлінського впливу на економічні процеси. Управлінський вплив держави включає не тільки регулювання, а й організацію, планування та контроль. Основою сутності економічної політики є визначення цільової мети функціонування економічної системи, конкретних функцій кожного її елементу щодо реалізації цієї мети та їх взаємодії з іншими елементами системи.

2.3 Тенденції міжнародної конкурентоспроможності економіки України на сучасному етапі

У 2018 році в рейтингу глобальної конкурентоспроможності WEF Україна зайняла 83-є місце з 140 країн, піднявшись на дві позиції порівняно з 2017 роком

(85-е місце). Тобто фактично Україна займає зараз теж саме становище в світовій розстановці конкурентних сил, що і в 2009 році по сусідству з Україною розташувалися Домініканська Республіка (82-е місце) та Македонія (84-е місце) із 140 країн[36].

За даними таблиці 2.1 можемо зробити висновок, що позиції України майже впродовж десяти років залишаються не змінними, рейтинг країни коливається з сімдесят третього до вісімдесят другого впродовж 2012-2018 років, що свідчить про не зовсім вдалу політику яку обрало керівництво країни.

Таблиця 2.1

Позиції України та деяких країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності

Позиції України та деяких країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності	2012-2013рр. (з 144 країн)	2013-2014рр. (з 148 країн)	2014-2015рр. (з 144 країн)	2015-2016рр. (з 140 країн)	2016-2017рр. (з 148 країн)	2017-2018рр. (з 140 країн)
Україна	73	84	76	79	85	83
Грузія	77	72	69	66	59	67
Туреччина	43	44	45	51	55	53
Польща	41	42	43	41	36	39

Джерело: складено автором на основі[36];[37];[38];[39];[40];[41]

Індекс глобальної конкурентоспроможності складається з більш ніж 100 змінних, що згруповані у 12 контрольних показників («Інституції», «Інфраструктура», «Макроекономічне середовище», «Охорона здоров'я та початкова освіта», «Вища освіта і професійна підготовка», «Ефективність ринку товарів», «Ефективність ринку праці», «Розвиток фінансового ринку», «Технологічна готовність», «Розмір ринку», «Відповідність бізнесу сучасним вимогам» та «Інноваційний потенціал»), які об'єднані 3-ма основними групами субіндексів: «Основні вимоги», «Підсилювачі продуктивності» та «Інновації та фактори вдосконалення».

Згідно з даними дослідження, Україна погіршила свої позиції у 4 з 12 основних показників. Найбільше втрачено (мінус 13 пунктів) за складовою

«Ефективність ринку праці». Тенденція до погіршення цього показника спостерігалася і в минулорічних дослідженнях, при чому в торішньому ми погіршили за ним свої позиції на 17 пунктів.(таблиця 2.2)

Також, Україна зазнала втрат за оцінкою інноваційної складової Індексу - («мінус» 9 пунктів), інфраструктурної («мінус» 3 пункти) та за складовою, що характеризує вищу освіту та професійну підготовку («мінус» 2 пункти).

Таблиця 2.2

Місце України в рейтингу Індексу глобальної конкурентоспроможності за 2015-2018 роки.

ІНДЕКС ГОЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ	2015- 2016 рр.	2016- 2017 рр.	2017-2018 рр.	
	Місце в рейтингу			Значення індексу
	79	85	83	4.1
Основні вимоги	101	102	96	4.2
Інститутції	130	129	118	3.2
Інфраструктура	69	75	78	3.9
Макроекономічне середовище	134	128	121	3.5
Охорона здоров'я та початкова освіта	45	54	53	6
Підсилюючі продуктивності	65	74	70	4.1
Вища освіта та професійна підготовка	34	33	35	51
Ефективність ринку товарів	106	108	101	4
Ефективність ринку праці	56	73	86	4
Розвиток фінансового ринку	121	130	120	3.1
Технологічна готовність	86	85	81	3.8
Розмір ринку	45	47	47	4.5
Інновації та фактори вдосконалення	72	73	77	3.5
Відповідність бізнесу сучасним вимогам	91	98	90	3.7
Інновації	54	52	61	3.4

Джерело складено автором на основі:[36];[37];[38]; Додаток Б.

Проведемо далі аналіз одних з основних з поміж дванадцяти факторів індексу глобальної конкурентоспроможності за їхніми складовими.(таблиця 2.3-2.5)

Так за даними Таблиці 2.3 Україна покращила свої позиції в рейтингу за такими показниками як: право власності з 131-го до 117-го місця, етика і

корупція з 120-го до 106-го місця, зловживання впливом з 131-го до 129-го місця, безпека з 124-го до 106-го місця, підзвітність з 127-го до 111-го місця. В корпоративній етиці приватних установ було погіршено показники та Україна спустилася за рейтингом на чотири позиції. В цілому за показником інституції Україна піднялася на 12 сходинок у рейтингу за останні чотири роки.

Таблиця 2.3

Місце України в рейтингу Індексу глобальної конкурентоспроможності за показником інституцій за 2014-2018 роки.

Роки	2014-2015рр.	2015-2016рр.	2016-2017рр.	2017-2018рр.
Місце в рейтингу				
<i>Інституції</i>	130	130	129	118
<i>Державні установи</i>	131	130	132	117
право власності	135	131	130	128
етика і корупція	120	107	109	106
зловживання впливом	131	125	127	129
безпека	124	132	123	106
<i>Приватні установи</i>	129	110	123	109
корпоративна етика	98	76	106	102
підзвітність	127	130	130	111

Джерело: складено автором на основі [36];[37];[38];[39]

З 2014 року уряд розпочав реформи в газовому секторі, що дозволило обмежити можливості корупційних зловживань та зменшити втрати держави.

Якщо говорити про конкретні приклади - це зміни в системі управління НАК «Нафтогаз України» та принципів її функціонування, проведені зміни на ринку газу, який базується на принципах вільного ціноутворення, та диверсифікація джерел імпорту палива.

Запроваджені заходи дозволили ліквідувати втрати держави на суму близько 3 мільярдів доларів щорічно, а НАК «Нафтогаз» уперше за останні роки вийшов на прибутковий рівень.

За даними Служби безпеки України, щороку втрати від корупції у сфері закупівель сягала 10-15% (35-52,5 мільярдів гривень) від видаткової частини державного бюджету.

Запровадження системи ProZorro, за цими ж даними, знизило корупцію у сфері закупівель та сприяло економії коштів від переходу на ціни, що є близькими до ринкових.

Крім того, заощадити державні гроші допомагають доступні державні реєстри, мовиться в аналізі: «Отримання багатьох видів інформації вимагало звернень до державних установ, а дані більшості реєстрів залишалася закритими для громадськості, що сприяло існуванню тіншових схем їх використання».

Зменшилося адміністративне навантаження на бізнес та контроль підприємницької діяльності завдяки спрощенню регуляторних процедур.

Таблиця 2.4

Місце України в рейтингу Індексу глобальної конкурентоспроможності за показником інфраструктура за 2014-2018 роки.

Роки	2014-2015рр.	2015-2016рр.	2016-2017рр.	2017-2018рр.
Місце в рейтингу				
Інфраструктура	68	69	75	78
Транспортна інфраструктура	88	91	91	87
якість усієї інфраструктури	75	82	88	88
якість доріг	139	132	134	130
якість залізничної інфраструктури	25	28	34	37
якість портової інфраструктури	107	108	96	93
якість інфраструктури повітряного транспорту	99	97	103	92
Електрика і телефона інфраструктура	51	54	62	68
якість постачання електроенергії	69	75	86	85
кількість абонетів мобільного зв'язку/100жителів	33	32	26	37
кількість абонентів фіксованого зв'язку/100жителів	45	44	47	51

Джерело: складено автором на основі [36];[37];[38];[39]; Додаток А.

За даними таблиці 2.4 в області інфраструктури Україна втратила свої позиції, знижившись у рейтингу на 10 позицій - із 68-го місця на 78-ме місце у рейтингу. Так з 2014 року погіршилась якість залізничної інфраструктури, погіршилась також якість постачання електроенергії.

Інфраструктура займає ключове місце в розвитку економіки України, оскільки її існування пов'язане зі станом продуктивних сил і територіальним поділом праці, а також ефективністю функціонування сфери матеріального виробництва[92].

Інфраструктурне облаштування економіки країни з одного боку залежить від темпів модернізації, а з іншого - сама виступає постачальником економічного зростання. Розвиток інфраструктури залежить від специфіки галузей і регіонів і здійснюється відповідно до змін у виробничій сфері.

Враховуючи, що інфраструктура має істотний вплив на ефективність функціонування господарюючих суб'єктів через участь виробничих та соціальних послуг у створенні споживної вартості і ціни продукту.

Можна зробити висновок, що практично в кожному регіону нашої країни всі складові інфраструктури знаходяться в незадовільному стані. Особливо це стосується транспортної підсистеми, основними проблемами якої є: незадовільний стан доріг, високий рівень морального та фізичного зносу матеріальнотехнічної бази, не відповідає сучасним вимогам. Основними проблемами підсистеми зв'язку виступає зношеність основних фондів, а також недостатній рівень покриття мережею Інтернет в певних областях, особливо в сільській місцевості.

В загальному за показником макроекономічного середовища Україна покращила свої позиції у рейтингу на 13 місць порівняно із 2015 роком. (табл. 2.5).

В одночас відбулося погіршення рівня інфляції та рівня державного боргу за досліджуваний період. У продовж 2017 року державний та гарантований державою борг України збільшився в порівнянні з попереднім роком на 10,98% і станом на 31 грудня склав 2141,67 млрд грн (\$76,31 млрд).

При цьому державний внутрішній борг склав 753,4 млрд грн (35,18%), зовнішній - 1080,31 млрд грн (50,44%), гарантований державою - 307,96 млрд грн (14,38%).

Для порівняння, станом на 31 грудня 2016 року державний та гарантований державою борг України становив 1929,76 млрд грн (\$70,97 млрд), з них державний зовнішній борг - 980,19 млрд грн (50,79%) державний внутрішній борг - 670,65 млрд грн (34,75%), гарантований державою борг - 278,93 млрд грн (14,45%).

Таким чином, державний та гарантований державою борг України за 2017 рік збільшився на 211,91 млрд грн.

Таблиця 2.5

Місце України в рейтингу Індексу глобальної конкурентоспроможності за показником макроекономічного середовища за 2014-2018 роки.

Роки	2014- 2015рр.	2015- 2016рр.	2016- 2017рр.	2017- 2018рр.
Місце в рейтингу				
Макроекономічне середовище	105	134	128	121
Баланс державного бюджету, % від ВВП	99	104	25	53
Валові національні заощадження, % від ВВП	134	124	99	88
Інфляція зміна за рік, у %	75	110	136	129
Державний борг, % від ВВП	66	45	113	112

Джерело: складено автором на основі [36];[37];[38];[39]

Міжнародний валютний фонд зберіг прогноз зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) України на рівні 3,2%, однак погіршив прогноз на 2019 рік до 3,3 % з 4%. Прогноз середньорічної інфляції в 2018 році погіршився на чотири процентних пункти - до 11%. У 2019 році МВФ очікує, що середньорічна інфляція буде на рівні 8%. Також, Фонд погіршив оцінку дефіциту поточного рахунку платіжного балансу на 2018 рік - до 3,7% з 3% ВВП, на 2019 рік - до 3,5% с 3% ВВП.

Однак Всесвітній банк залишив без змін прогнозу зростання економіки України в 2018-2019 роках на рівні 3,5% и 4% відповідно. Але цей прогноз економічного зростання в 2018 році передбачає реалізацію Україною відкладених реформ у найближчі місяці. Якщо очікувані реформи не будуть здійснені - то економічне зростання може уповільнитися майже на 2%[43].

НБУ прогнозує прискорення зростання ВВП в 2018 році до 3,4% с 2,5% у 2017 році, а у 2018-2019 роках уповільнення до 2,9%.

Національний банк України (НБУ) залишив прогноз інфляції на кінець 2018 року на рівні 8.9% і переглянув прогноз базової інфляції у бік зниження до 7.1%.

Національний банк підвищив оцінку інфляції на 2018 рік до 10.1% (попередній прогноз - 8.9%). Це зумовлено швидшим, ніж передбачалося в липні 2018 року зростанням світових цін на енергоресурси та пшеницю, а також через вищі темпи зростання заробітних плат в Україні. Розширення споживчого попиту, високі темпи зростання заробітних плат, нещодавнє стрімке зростання цін на нафту відобразатимуться на споживчій інфляції і наступного року. У результаті інфляція залишатиметься вище цільового діапазону довше, ніж очікувалося раніше. На кінець 2019 року інфляція знизиться до 6.3%. Вона увійде в межі цільового діапазону в I кварталі 2020 року та досягне середньострокової цілі 5.0% наприкінці 2020 року. Жорсткі монетарні умови, які сформувалися в тому числі завдяки підвищенням облікової ставки упродовж перших трьох кварталів 2018 року, будуть головним фактором сповільнення інфляції[43]. Також зниження інфляції забезпечуватиметься

іншими чинниками, які стримуватимуть нарощення споживчого попиту:

- подальше відображення попередніх підвищень облікової ставки на процентні ставки за депозитами населення в гривні, підсилене скороченням профіциту банківської ліквідності. У свою чергу, підвищення ставок за депозитами стимулюватиме збільшення схильності населення до заощаджень;
- уповільнення зростання заробітної плати внаслідок зниження інтенсивності міграційних процесів, у тому числі (на відміну від останніх двох років) через насичення ринку праці в Польщі[43].

Також зростання цін будуть стримувати виважена фіскальна політика через необхідність погашення значних обсягів державного боргу та поліпшення інфляційних і курсових очікувань. На останніх має сприятливо відобразитися прогрес у співпраці з офіційними кредиторами, зокрема через започаткування нової програми з МВФ, яка діятиме і наступного року.

У результаті базова інфляція уповільниться з 7.9% наприкінці цього року до 5.1% у 2019 році та 3.6% у 2020 році[43].

Інфляція сирих продовольчих товарів у поточному році суттєво знизиться - до 4.9% завдяки вичерпанню дії шоків пропозиції попереднього року, зокрема пов'язаних із активним зростанням експорту окремих видів української продукції. У 2019 - 2020 роках на тлі стриманого зростання світових цін на продовольство інфляція сирих продовольчих товарів продовжить уповільнюватися - до 4.0% та 3.1% відповідно.

Підвищення адміністративно регульованих цін у 2018 році очікується у розмірі 18.4%. Прискорення з поточного рівня відобразить вплив запланованого підвищення цін на газ для населення, а також здорожчання послуг з опалення та постачання гарячої води. У 2019 - 2020 роках зростання адміністративних цін уповільниться до 11.7% та 10.8% відповідно. Вищі темпи (порівняно з іншими компонентами ІСЦ) зумовлюються подальшим поступовим підвищенням цін на газ до імпортного паритету та збільшенням ставок акцизних зборів у наступних бюджетних періодах. Значне подорожчання нафти з початку 2018 року зумовило перегляд прогнозу зростання цін на паливо у поточному році до 17.5%, з подальшим уповільненням до 7.4% та 5% у наступних роках, переважно відображаючи зміну світових цін на нафту в гривневому еквіваленті[43].

У 2018 році зростання ВВП підтримувалося сільським господарством та секторами, орієнтованими на внутрішній попит.

У II кварталі 2018 року зростання реального ВВП прискорилося до 3.8% р/р. Вищі за попередні оцінки темпи економічного ростання пояснюються раннім стартом збору врожаю цього року, що відобразилося у стрімкому збільшенні ВДВ сільського господарства. Основним рушієм зростання реального ВВП очікувано залишився внутрішній попит, насамперед споживчий, підтриманий зростанням доходів та поліпшенням споживчих настроїв населення. Це, у свою чергу, відобразилося в зростанні ВДВ транспорту, торгівлі та секторів послуг. Додатковим чинником у II кварталі стало суттєве прискорилося зростання витрат

СЗДУ, зокрема на надання субсидій на оплату послуг ЖКГ. На тлі високих ділових очікувань залишилося значним зростання інвестицій.

Пожвавлення економічної активності та високі ділові очікування підприємств зумовили збереження високого попиту на робочу силу, як наслідок, рівень безробіття у II кварталі стрімко знизився. Крім того, у першій половині 2018 року пропозиція робочої сили також зросла після довготривалого спаду внаслідок активізації пошуку роботи населенням через запроваджені вищі вимоги до стажу для нарахування пенсій та високі темпи зростання заробітних плат.

У III кварталі 2018 року зростання економіки України дещо уповільнилося (до 3.1% р/р за оцінками НБУ) на тлі погіршення динаміки більшості базових галузей економіки. На показниках сільського господарства негативно відобразилася низька врожайність ранніх зернових. Зростання в промисловості стримували погіршення кон'юнктури на зовнішніх ринках, ремонтні роботи на кількох металургійних підприємствах та ускладнення вантажних перевезень. Ці ж чинники гальмували збільшення експорту. Водночас тривало подальше нарощення грошових переказів трудових мігрантів, що разом зі зростанням заробітної плати та соціальних виплат стимулювало споживчий попит та імпорту[43].

У результаті дефіцит поточного рахунку платіжного балансу суттєво розширився (до 2.1 млрд дол. за січень - серпень).

Додатковим чинником розширення дефіциту було збільшення обсягів виплат дивідендів. Дефіцит поточного рахунку був компенсований надходженнями за фінансовим рахунком. Чисті зобов'язання державног сектору зросли завдяки зацікавленості іноземних інвесторів у гривневих цінних паперах на початку року та розміщенню урядом дисконтних єврооблігацій у серпні. Попри незначний профіцит платіжного балансу міжнародні резерви скоротилися через виплати за кредитами МВФ. Станом на кінець вересня 2018 року вони становили 16.6 млрд дол., або 2.8 місяців майбутнього імпорту.

Ключовим припущенням макроекономічного прогнозу залишається подальша співпраця з МВФ в рамках нової програми Stand-By Arrangement.

Отримання кредитних коштів від МВФ та інших офіційних кредиторів дасть змогу зберегти доступ до міжнародних ринків капіталу на прогностному горизонті та рефінансувати частину боргу, пік виплат за яким припадає на 2019 - 2020 роки. Це сприятиме поліпшенню очікувань економічних агентів та зміцненню макрофінансової стабільності,

У IV кварталі 2018 році профіцит зведеного платіжного балансу разом з отриманням фінансування від МВФ дасть змогу акумулювати міжнародні резерви до 19.2 млрд дол. (або 3.2 місяця імпорту майбутнього періоду). Протягом 2019 - 2020 років міжнародні резерви залишаться приблизно на тому ж рівні.

Основним ризиком прогнозу є подальше погіршення очікувань та зовнішніх умов. Погіршення девальваційних та інфляційних очікувань є основним ризиком, який може реалізуватися за рахунок традиційного посилення невизначеності у період розгортання нового політичного циклу.

Іншим вагомим ризиком базового сценарію є ризик погіршення зовнішніх умов. Активізація "торговельних війн" найбільших економік світу (насамперед - США та Китаю) може спричинити уповільнення світової торгівлі та надлишок пропозиції сировинних товарів з відповідним тиском на ціни в бік зниження. У такому випадку, а також при погіршенні доступу до окремих ринків збуту валютні надходження від експорту скорочуватимуться з відповідним тиском на обмінний курс гривні та, відповідно, інфляцію. Суттєвою залишається також невизначеність щодо масштабу подальшого подорожчання енергоносіїв на світових ринках. Досить швидкий перехід центральними банками провідних країн до більш жорсткої монетарної політики посилює ризики можливого наближення світової економіки до фази спаду та відпливу капіталу з країн, що розвиваються, в тому числі України.

Вагомим залишається ризик посилення процесів трудової міграції. У середньостроковій перспективі з огляду на очікуване уповільнення економічного зростання в Польщі та стриману зацікавленість польських роботодавців у залученні працівників з України передбачається зниження інтенсивності трудової міграції з України до Польщі. Але залишаються ризики посилення трудової

міграції в інші європейські країни, зокрема Чехію та Німеччину, на тлі оголошених планів щодо спрощення процедур для працевлаштування іноземних громадян. Відплив робочої сили підвищує диспропорції між попитом та пропозицією на ринку праці з подальшим зростанням заробітних плат та локальним дефіцитом кваліфікованих працівників, що стримує потенціал економічного зростання, а також чинить тиск на рівень цін в економіці.

У розрізі видів діяльності основним драйвером прискорення зростання реального ВВП у II кварталі 2018 року було сільське господарство (зростання ВДВ прискорилося до 19.3% р/р). Зокрема, це пояснювалося стрімким нарощенням темпів рослинництва наприкінці кварталу в результаті більш раннього початку збирання зернових культур порівняно з минулим роком, а також прискорення темпів виробництва окремої тваринницької продукції (яєць, свійської птиці). Зростання споживчого попиту та витрат СЗДУ відобразилося в прискоренні зростання ВДВ більшості секторів послуг, у тому числі тих, що переважно фінансуються з бюджету, зокрема охорони здоров'я (до 2.1% р/р), державного управління й оборони (до 1.7% р/р), діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (до 2.4% р/р), а також транспорту (до 2.7% р/р) та тимчасового розміщування й організації харчування (до 1.3% р/р). Залишилося помітним зростання у сфері операцій з нерухомим майном (на 3.7% р/р). Це компенсувало уповільнення зростання ВДВ фінансової та страхової діяльності (до 1.1% р/р), мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (до 1.6% р/р) та падіння ВДВ сектору освіти (на 1.9% р/р). Прискорилося зростання ВДВ будівництва (до 7.2% р/р, зокрема через активізацію у II кварталі 2018 року проектів розвитку дорожньо-транспортної інфраструктури в умовах нарощення капітальних видатків бюджету). Натомість вплив інших секторів на зростання ВВП дещо послабився. Так, уповільнилося зростання ВДВ торгівлі за рахунок як роздрібного, так і оптового товарообороту, зокрема останнього - на тлі стриманих показників зовнішньої торгівлі. У промисловості прискорилися темпи зростання ВДВ енергетичного сектору (до 6.9% р/р через ефект низької бази порівняння - припинення торгівлі з НКТ та захоплення підприємств на тих територіях у

минулому році). Але в переробній та добувній промисловості відбувалося уповільнення темпів зростання (до 2.0% р/р та до 0.7% р/р відповідно), тому внесок ВДВ промисловості в зростання ВВП дещо скоротився.

Вартісні обсяги експорту продовольчих товарів залишилися майже на рівні відповідного періоду попереднього року (збільшилися на 0.4% р/р). Стримані показники експорту цієї групи товарів зумовлені нижчими запасами зернових та врожаєм ранніх зернових поточного року, а також зниженням світових цін на окремі культури у 2018 році, зокрема кукурудзу та соняшникову олію. Так експорт соняшnikової олії та соняшnikового шроту зменшився відповідно на 9.2% р/р та 0.5% р/р, зернових - на 1.3% р/р. Водночас більш ранній старт жнив цього року за більшістю культур, очікування рекордного врожаю кукурудзи, що сприяли активній реалізації залишків урожаю цієї культури з попереднього року, та високі ціни на пшеницю підтримали зростання експорту продовольчих товарів. Зокрема в липні-серпні відновилося зростання експорту зернових культур (на 8.1% р/р). Рекордними для цього періоду були обсяги експорту ріпаку (близько 1 млн т), завдяки чому вартісні обсяги експорту насіння олійних культур збільшилися в 1.5 раза р/р.

Крім того, вагомим чинником підтримки експорту стало подальше освоєння українськими експортерами ринку ЄС. На тлі рішення Єврокомісії про вилучення окремих птахофабрик Бразилії зі списку країн, яким дозволено поставки продукції до ЄС, українські експортери м'яса птиці істотно наростили туди поставки. У результаті вартісні обсяги експорту м'яса в цілому продовжили зростати високими темпами (20% р/р) попри уповільнення зростання світових цін на продукти харчування.

Крім того, високими темпами зростає експорт продукції хімічної промисловості, деревини та виробів із неї (відповідно на 26% р/р і 28% р/р). Водночас зростання відчутно сповільнилося в липні-серпні, зокрема продукції хімічної промисловості, через збільшення бази порівняння (минулого року в II кварталі 2017 року відновив роботу експортоорієнтований завод "Карпатнафтохім").

Особливістю поточного року є певна переорієнтація поставок залізних руд із ринків країн Азії (зокрема Китаю) на ринки країн ЄС, де ціни є вищими. Як результат вартісні обсяги експорту залізних руд збільшилися (майже на 8% р/р за вісім місяців 2018 року), незважаючи на менші, ніж минулого року, фізичні обсяги поставок та зниження світових цін[43].

У цілому в січні - серпні 2018 року експорт до країн Європи збільшився на 18.2% р/р, а частка цих країн у загальному експорті зросла до 37.8%. У липні-серпні більше половини приросту експорту було забезпечено поставками саме до країн Європи.

У свою чергу імпорт продукції машинобудування збільшився на 15.2% р/р та залишався найбільшою товарною групою в структурі імпорту товарів (майже 30%). Більше того, зростання імпорту цієї групи товарів у липні-серпні прискорилося до 18.3% р/р. Нарощення інвестицій у розвиток альтернативної енергетики, особливо сонячної, та подальша розбудова інфраструктури для експлуатації електромобілів зумовили істотне прискорення зростання імпорту електричного устаткування (до 51.1% р/р). Крім того, відновилося зростання імпорту легкових автомобілів (6% р/р) як нових, так і вживаних. Водночас через рекордні обсяги ввезення вживаних авто (та відповідно їх нижчу ціну порівняно з новими) зростання вартісних показників імпорту продукції машинобудування було помірним.

Певна активізація інвестиційної діяльності та проведення низки планових ремонтів на вітчизняних промислових підприємствах призвели до істотного нарощення закупівель чорних металів та виробів із них (на 23.4% р/р за вісім місяців 2018 року).

Зростання енергетичного імпорту протягом 2018 року прискорювалося (у липні-серпні до 26.1% р/р). Це було зумовлено зростанням світових цін на енергетичні ресурси та збільшенням обсягів імпорту газу. Так імпорт нафтопродуктів зріс на 31.3% р/р за майже незмінних фізичних обсягів закупівель за вісім місяців 2018 року. Крім того, з травня активізувалося закачування газу до підземних сховищ[43].

Зокрема, у липні-серпні фізичні обсяги імпорту газу зросли на 3.2% р/р, але за рахунок вищої ціни вартісні обсяги збільшилися в 1.4 раза р/р. Однак оскільки фізичні обсяги імпорту газу за 8 місяців все ще були істотно нижчими, ніж у відповідному періоді 2017 року, у вартісному вимірі обсяг імпорту природного газу були на рівні попереднього року. На відміну від інших енергетичних ресурсів, зростання імпорту вугілля протягом 2018 року уповільнювалося. Це зумовлено нарощенням власного видобутку газового вугілля та переорієнтацією на його використання окремих енергогенеруючих компаній, а також збільшенням бази порівняння (у другому півріччі 2017 року після налагодження альтернативних джерел істотно зросли поставки вугілля). У регіональному розрізі головними постачальниками імпортової продукції залишалися країни Європи, частка яких у загальному імпорті протягом 2018 року зберігалася на рівні 40%. Водночас за рахунок істотного зростання попиту на продукцію машинобудування найбільш динамічно у 2018 році зростав імпорт з країн Азії (на 23.3% р/р за вісім місяців), а частка регіону в загальному обсязі імпорту товарів збільшилася (до 21.3%). Скорочення закупівель енергоносіїв з Росії було компенсоване нарощенням імпорту хімічної продукції з інших країн СНД, унаслідок чого частка країн СНД залишалася відносно стабільною (25.5% за вісім місяців).

У 2018 році дефіцит поточного рахунку розшириться до 2.7% від ВВП внаслідок майже дворазового збільшення виплат за дивідендами та погіршення товарного балансу в результаті зростання споживчого попиту й погіршення умов торгівлі у другому півріччі року.

У 2019 - 2020 роках дефіцит поточного рахунку зберігатиметься близьким до поточного рівня - 2.5 - 3% ВВП. Дефіцит зовнішньої торгівлі на прогнозному горизонті розширюватиметься на тлі погіршення умов торгівлі, а також поступової ревальвації РЕОК гривні. Водночас такий дефіцит компенсуватиметься збільшенням приватних грошових переказів у результаті зростання доходів трудових мігрантів за кордоном та деяким скороченням виплат за дивідендами. Ключовим припущенням макроекономічного прогнозу залишається подальша співпраця з МВФ та, відповідно, відносно сприятливі

умови доступу до міжнародних ринків капіталу. Водночас приплив інвестиційного та боргового капіталу стримуватиметься високими системними та політичними ризиками в Україні напередодні подвійних виборів у 2019 році. Розміщення ОЗДП у 2018 - 2020 роках та отримання зовнішнього офіційного фінансування дадуть змогу рефінансувати частину боргу, пік виплат за яким припадатиме на 2019 - 2020 роки. Обсяги готівкової валюти поза банками у 2019 - 2020 роках змінюватимуться несуттєво на тлі уповільнення міграційних процесів та зниження волатильності обмінного курсу.

У 2018 році профіцит зведеного платіжного балансу разом з отриманням фінансування від МВФ дасть змогу акумулювати міжнародні резерви до 19.2 млрд дол. (або 3.2 місяця імпорту майбутнього періоду). Незначний дефіцит зведеного рахунку платіжного балансу в 2019 - 2020 роках фінансуватиметься залученнями від МВФ[43].

У результаті міжнародні резерви залишатимуться приблизно на рівні 19 млрд дол. протягом прогнозного періоду. Дефіцит поточного рахунку в 2018 році очікується на рівні 2.7% від ВВП (порівняно з 2.2% від ВВП у 2017 році). Основним фактором розширення дефіциту стало збільшення виплат задивідендами до 3.5 млрд дол. (порівняно з 1.8 млрд дол. у 2017 році) завдяки лібералізації адміністративних обмежень на тлі гарних фінансових результатів підприємств[96].

Високий споживчий (внаслідок зростання реальних доходів населення) та інвестиційний попит (насамперед з боку аграріїв та металургів) забезпечили зростання імпорту товарів та послуг вищими темпами, ніж експорту[95].

У 2019 - 2020 роках дефіцит поточного рахунку збережеться на рівні 2.5 - 3% ВВП. Темпи зростання імпорту товарів і послуг продовжуватимуть перевищувати збільшення експорту через зростання цін на енергоносії, високі споживчі настрої населення, а також значний інвестиційний імпорт. Зростання експорту забезпечуватимуть підвищення врожайності в аграрному секторі та збільшення поставок до країн - ОТП України. Розширення дефіциту торговельного балансу компенсуватиметься збільшенням надходжень від

приватних грошових переказів за рахунок зростання доходів трудових мігрантів у доларовому еквіваленті[94].

У 2018 році зростання експорту товарів хоч і уповільниться, однак залишиться досить високим (близько 10%) на тлі підвищення цін на метали (внаслідок зростання світового попиту) та зернові (в умовах слабшого врожаю, насамперед пшениці, через посушливу погоду в країнах-експортерах). Нарощення обсягів експорту продукції металургії (на 26%) відбуватиметься передусім через зростання попиту з боку Індії та Китаю.

У 2019 році експорт товарів залишиться майже на рівні попереднього року внаслідок погіршення умов торгівлі. Але в 2020 році очікується відновлення його зростання (на 4%)[43].

Водночас у 2019 - 2020 роках фізичні обсяги експорту зростатимуть завдяки збільшенню продуктивності в аграрному секторі, зокрема вищій врожайності зернових і олійних та збереженню високого попиту на металургійну продукцію на азійському ринку. Крім того, очікується зростання експорту продукції машинобудування, зокрема поставки авіаційної продукції на ринки Азії та хімічної промисловості в результаті зростання світового попиту та відновлення внутрішнього виробництва[93].

Зростання імпорту товарів у 2018 - 2020 роках уповільниться з 12% до 3%. Енергетичний імпорт скорочуватиметься, як через поступове зниження цін на енергоресурси, так і через зменшення обсягів імпортованого газу (завдяки нарощуванню обсягів внутрішнього видобутку та подальшому запровадженню енергозберігаючих технологій). Також сповільнюватиметься зростання інвестиційного та споживчого імпорту (останнього - внаслідок зниження темпів зростання заробітних плат).

У 2018 - 2019 роках очікується збереження профіциту торгівлі послугами. Продовження зростання кількості подорожуючих та відповідно імпорту послуг компенсуватиметься збільшенням експорту транспортних та ІТ-послуг. У 2020 році прогнозується зменшення обсягів транзиту газу, що зумовить перехід до дефіциту торгівлі послугами.

У 2018 - 2020 роках очікується поступове зростання грошових переказів від трудових мігрантів, що компенсуватиме розширення дефіциту торгівлі. У 2018 році таке зростання забезпечуватиметься насамперед збільшенням кількості трудових мігрантів завдяки спрощенню процесу працевлаштування в країнах Східної Європи. А в 2019 - 2020 роках через сповільнення міграційних процесів збільшення переказів відбуватиметься переважно через зростання доходів трудових мігрантів за кордоном. У 2018 році виплати за нарахованими дивідендами становитимуть 3.5 млрд дол. (майже вдвічі більше порівняно з 2017 роком) на тлі поступової лібералізації руху капіталу та поліпшення фінансових результатів підприємств з іноземним капіталом. На прогнозованому горизонті очікується збереження високих обсягів репатріації дивідендів, які однак дещо зменшаться порівняно з 2018 роком.

Чисті надходження за фінансовим рахунком у 2018 році забезпечуватимуться насамперед залученнями державного сектору. Підписання нової програми співпраці з МВФ дасть змогу отримати кредити від ЄС та Світового банку. Такі залучення разом із розміщенням ОЗДП дадуть змогу рефінансувати частину виплат за зовнішніми зобов'язаннями в 2018 - 2020 роках. Співпраця з МВФ стане позитивним сигналом і для приватних інвесторів щодо відновлення припливу капіталу[97].

Тому в 2019 - 2020 роках чисті надходження за фінансовим рахунком до приватного сектору збільшаться. Однак у 2019 році такий приплив дещо обмежуватиметься підвищенням політичних ризиків, пов'язаних із подвійними виборами.

Унаслідок різкого збільшення приватних грошових переказів від трудових мігрантів у 2018 році другий рік поспіль спостерігається збільшення готівкової валюти поза банками[43]. Однак уже з 2019 року, її обсяги майже не змінюватимуться через уповільнення міграційних процесів, а також зниження волатильності обмінного курсу.

У 2018 році профіцит зведеного платіжного балансу разом із чистим надходженням коштів від МВФ за новою програмою SBA дасть змогу збільшити

міжнародні резерви до 19.2 млрд дол. (або 3.2 місяця імпорту майбутнього періоду). Це становитиме близько 66% від композитного критерію МВФ щодо адекватності резервів. У 2019 - 2020 роках чисті залучення від МВФ дадуть змогу профінансувати дефіцит зведеного рахунку платіжного балансу та зберегти обсяги міжнародних резервів на такому самому рівні - близько 19 млрд дол.

На прогнозному горизонті очікується продовження проведення відносно жорсткої монетарної політики. Збереження інфляційних ризиків та необхідність зниження інфляції до цільового рівня зумовлюють утримання реальної ключової процентної ставки суттєво вище нейтрального рівня.

Зростання попиту на готівку та здійснення урядом виплат за зовнішніми зобов'язаннями протягом наступних двох років зумовить зниження рівня ліквідності банківської системи. Це відобразиться у зростанні попиту банків на кредити рефінансування та зниженні обсягу випуску депозитних сертифікатів НБУ. Незважаючи на розвиток безготівкових розрахунків, попит на готівку підтримується збільшенням реальних доходів та рівня цін. З урахуванням поточної ситуації на грошово-кредитному ринку прогнозні показники приросту готівки були переглянуті в бік збільшення.

Відносно високі реальні процентні ставки сприятимуть зростанню схильності населення до заощаджень. У результаті очікується приріст грошової маси на прогнозному горизонті на рівні 8-10%. Зростання грошової маси буде підтримуватися відновленням кредитної активності банків. Однак зростання кредитів буде стриманим через все ще високі ризики інституційного характеру та значну частку проблемної заборгованості.

Упродовж IV кварталу 2018 року очікується зростання ситуативного попиту на кредити рефінансування з боку окремих банків через значні коливання ліквідності банківської системи, головним чином зумовлені операціями уряду[43].

Ключовими чинниками зменшення ліквідності банківської системи у 2019 році будуть операції Уряду з обслуговування державного боргу та зростання готівки в обігу, що частково компенсуватиметься купівлею НБУ іноземної валюти для поповнення міжнародних резервів. У разі суттєвого вилучення Урядом

ліквідності з внутрішнього ринку для здійснення виплат за зовнішніми зобов'язаннями протягом 2019 року може сформуватися структурний дефіцит ліквідності банківської системи.

За таких умов основними операціями НБУ стануть операції з постачання ліквідності. Збереження ключової ставки на високому рівні сприятиме утриманню жорстких монетарних умов, що забезпечить дезінфляцію та повернення інфляції до цільового діапазону на початку 2020 року та досягнення його центральної точки - середньострокової інфляційної цілі (5%) у 2020 році.

Висновки до розділу 2

Державне регулювання економіки здійснюється центральними та місцевими органами державного управління. Держави різняться між собою формами управління, державним устроєм, політичною системою, функціями органів влади.

Державна влада в Україні реалізується згідно з принципом її розподілу на законодавчу, виконавчу і судову. Функції, права та обов'язки державних органів України окреслені Конституцією України, законами України та іншими нормативно-правовими актами.

В організаційному аспекті політика підвищення конкурентоспроможності національної економіки виступає в органічній єдності двох складових – юридичних законів і економічних програм. Вони доповнюють одна одну своїми методами управління та регулювання тих чи інших елементів економіки, як єдиного соціально-економічного комплексу. На цій основі формується політика як єдине ціле, що забезпечується підбором цілей та інструментів їх досягнення.

У 2018 році в рейтингу глобальної конкурентоспроможності (WEF) Україна зайняла 83-є місце з 140 країн, піднявшись на дві позиції порівняно з 2017 роком (85-е місце). Тобто фактично Україна займає зараз теж саме становище в світовій розстановці конкурентних сил, що і в 2009 році.

РОЗДІЛ 3

Напрями удосконалення державної політики підвищення конкурентоспроможності економіки України

3.1 Зарубіжний досвід формування державної політики підвищення конкурентоспроможності економіки

Розглянемо далі світовий досвід в реалізації завдань державної економічної політики щодо підвищення конкурентоспроможності економіки на прикладів країн лідерів міжнародного рейтингу.

Однією з найважливіших рис сучасного економічного розвитку США, пов'язаної з поширенням НТР, є орієнтація на гнучке, диверсифіковане і дрібносерійне виробництво з його здатністю адаптуватися до швидко мінливих потреб економіки і населення. Це сприяє впровадженню в матеріальне виробництво і сферу послуг нової техніки і технологій, заснованих на більш широкому використанні мікропроцесорів і мікроелектроніки. Можна виділити шість основних типів нової виробничої техніки і технологій: промислові роботи, верстати з числовим програмним управлінням (СПЧУ), гнучкі автоматизовані системи (ГАС), що включають обробні центри і роботи, системи автоматизованого проектування (САПР), комплекси обробних центрів із САПР, а також ЕОМ всіх типів, включаючи персональні комп'ютери.

У промисловості нові технології істотно змінили обличчя цілих галузей. Наприклад, впровадження електроплавильних і киснево-конверторних печей, будівництво на їх основі міні-заводів дозволило різко знизити собівартість металургійної продукції та суттєво поліпшити екологічні показники виробництва. Ще одна галузь промисловості, яка перебуває на передових рубежах НТП і використовує принципово нові біотехнології, - фармацевтична. Як вважають багато експертів, саме біотехнології в поєднанні з інформаційними технологіями та нанотехнологіями визначатимуть вигляд американської промисловості XXI ст.

Крім промислового сектора, техніка і технології на мікроелектронній базі справили величезний вплив на банківську і страхову галузі, призвели до революції в фінансовій сфері. Активно відбуваються засновані на впровадженні мікроелектроніки перетворення матеріально-технічної бази торгівлі, освіти, охорони здоров'я та інших секторів економіки. Програмована автоматизація стала вже фактом суспільного виробництва США. Все це дозволяє перейти на принципово інший тип виробництва, гнучко реагуючий на зміни потреб і попиту.

Ще одна важлива риса сучасного стану американської економіки – підвищення рівня її наукоємності. При цьому, з одного боку, збільшуються витрати на НДДКР, вдосконалюється їх структура і кадрове забезпечення, а з іншого – виділяються групи галузей економіки, виробничі результати в яких безпосередньо залежать від витрат на НДДКР.

Але, зрозуміло, як і раніше провідне місце в галузевій структурі НДДКР залишається за «наукомісткими» галузями промисловості - електронним машинобудуванням, авіакосмічній промисловості, фармацевтичній промисловості, біотехнологіями і т.п., - тобто за галузями, де частка витрат на науку значно перевищує середньогалузеві показники. Абсолютне лідерство за цим показником займає авіакосмічна промисловість: на її частку припадає майже 12% всіх НДДКР в країні.

Ще одна важлива особливість нової економіки США - роль і масштаби сфери послуг, що не мають аналогів в інших розвинених країнах. Під сферою послуг розуміється комплекс досить різнорідних галузей господарства, продукція яких носить неречову форму і виступає як корисний ефект, невіддільний від виробничої або господарської діяльності з обслуговування процесу суспільного відтворення. Про роль сфери послуг в економіці говорить вже те, що в 2005 році тут було зосереджено близько 80% зайнятих (причому, більше 85% всіх кадрів вищої кваліфікації), близько 40% основних виробничих фондів, створювалося більше 70% ВВП.

Перш за все підкреслимо, що роль людського фактору в економіці, в кінцевому рахунку, завжди була визначальною. Вона обумовлена двоїстим

становищем людини в суспільному виробництві. З одного боку, людина – це найважливіший елемент продуктивних сил, головний ресурс суспільного виробництва. З іншого (і це теж ключова характеристика ролі людини в суспільному виробництві), – він активний суб'єкт виробничих відносин. Інакше кажучи, виробниче споживання його робочої сили перестав бути якимось одностороннім і пасивним процесом, як це відбувається з іншими виробничими ресурсами, воно реалізується через взаємини найманих працівників і підприємців. Суперечливість відносин між працею і капіталом зберігається і в даний час, не дивлячись на величезні зміни в матеріально-технічній базі капіталізму, трансформацію його суспільних відносин. Однак в діалектиці цих відносин, які передбачають не лише конфронтацію, а й спільні інтереси, полягає також і джерело саморозвитку сучасного капіталізму. В американській економіці провідна роль людини проявляється, перш за все, в тому, який його реальний стан в процесі виробництва. Масове впровадження програмованої автоматизації в багато галузей американської економіки істотно змінює положення робочої сили в процесі виробництва. Функції безпосереднього управління знаряддями праці переходять до ЕОМ; за працівником все частіше залишаються функції загального контролю і прийняття стратегічних рішень. Опитування, проведені в США, показали, що від 1/2 до 2/3 працівників як розумового, так і фізичного праці відзначають підвищення ступеня контролю над своєю працею[35].

На перший погляд, мінливий стан людини в суспільному виробництві свідчить про різке зростання їх ролі матеріалізованої праці. Адже зі зростанням капіталоозброєності все більша частина виробничих функцій здійснюється машинами. Однак необхідно враховувати принципово інший, ніж раніше, характер праці, що виконується функціонуючої робочої силою. Сучасним працівникам в більшості випадків не потрібні фізичні зусилля; їхня праця - складний, висококваліфікований процес, що вимагає значної загальноосвітньої і спеціальної підготовки. У суспільному виробництві саме кадри вищої кваліфікації, насамперед розумової праці, служать єдиним джерелом всіх нововведень як в сфері науки і створення нових технологій, так і в сфері

управління та організації виробничого процесу. У США частка кадрів переважно розумової праці вже досягає 60% в сукупній робочій силі.

На цілі освіти в США асигнуються гігантські кошти. Так, державні та приватні витрати на освіту (без витрат на «освіту дорослих» – професійну підготовку переважно без відриву від виробництва) зросли за останні чверть століття майже в 2 рази. У 2007 р вони склали понад 1 трлн. дол., або близько 7,5% ВВП, що помітно перевершувало річні витрати США на військові цілі (660 млрд. дол., або близько 5,0% ВВП) в тому ж році. Крім того, за різними оцінками, до 200 млрд. дол. Складають витрати на згадане вище «освіта дорослих», в рамках якого, наприклад, в 2005 р в різних програмах навчання брало участь 94 млн. чол., Або 44% дорослого населення країни (в середині 80-х рр. лише 13,3%). З урахуванням всіх інших державних і приватних програм на підготовку і перепідготовку робочої сили (перепідготовку безробітних, підготовку на робочому місці та ін.) Валові витрати на освіту в США досягають астрономічної суми в 1,2 трлн. дол. на рік[35].

Абсолютна більшість (4/5) всіх установ сфери освіти (від установ дошкільної освіти до вищих навчальних закладів) фінансується з державних джерел (федерального, штатних і місцевих бюджетів) - в 2007 р ці витрати склали 823 млрд. Дол., Або понад 81% від загальної суми. Лише 20% всіх закладів освіти підтримується приватним капіталом (корпораціями, приватними фондами, окремими особами) - їх витрати склали в тому ж році більше 180 млрд. Дол., Або близько 19% сукупних витрат [4]. Таке співвідношення відображає найважливішу особливість американської системи формальної освіти - переважну роль держави в його фінансуванні. За часткою витрат на освіту у ВВП США випереджають інші країни: в США в 2007 р вона склала 7,3% ВВП, в Данії - 7%, в Норвегії - 6,6%, у Великобританії - 6,1%, в Німеччині - 5,3%.

Значення сфери послуг в економіці США аж ніяк не вичерпується її зростаючою часткою у виробництві ВВП і концентрацією тут ресурсів і капіталу. Багато галузей з виробництва послуг придбали ключове значення для функціонування економіки в довгостроковому плані, стали «локомотивами»

науково-технічного та соціально-економічного розвитку країни. Йдеться, в першу чергу, про розвиток науки і наукового обслуговування, освіти, охорони здоров'я, різноманітних професійних послуг, зв'язку, інформаційного обслуговування і т.п. І хоча як і раніше важливу роль в економіці відіграють і досить традиційні галузі сфери послуг - фінанси, торгівля, особисті послуги і т.п., специфіка початку нового століття полягає в тому, що зростаюче значення як для економіки, так і для суспільства набуває перша група галузей.

З точки зору формування «економіки знань» особливе значення має вища науково-технічна освіта. Кількість ступенів бакалавра в галузі природничих, точних та інженерних наук становить приблизно 1/3 від їх загальної кількості, магістра - близько 20%, доктора наук - майже 47%. При цьому якщо частка американців серед усіх захистили в США докторський ступінь становила в 2006 р 72,0%, то в області науки і техніки частка громадян США була істотно нижче - в інженерних науках 33%, в фізичних науках - 51%, в математичних науках - 42%, в комп'ютерних науках - 37% [35].

Однак, незважаючи на всі наявні досягнення, американська освіта стоїть перед серйозними викликами. Американські експерти відзначають цілий ряд негативних тенденцій у сфері кадрового забезпечення науки і освіти: старіння наукових і інженерних кадрів, зменшення припливу аспірантів і науковців з країн, що встали на шлях прискореного науково-технічного розвитку (Китай, Індія, Південна Корея та інші). Зниження серед молоді інтересу до природничих і технічних наук, більш низька доступність вищої освіти в США в силу його дорожнечу в порівнянні з багатьма іншими країнами, нестача викладачів вузів в ряді науково-технічних дисциплін, все ще відстає від світових стандартів середню освіту.

Усвідомлення важливості людських ресурсів для економічного розвитку країни висунуло на перший план нові підходи до управління працею і його мотивації. Йдеться, зокрема, про розвиток процесу переходу від домінували більшу частину ХХ в. жорсткої моделі управління працею - моделі контролю, заснованої на концепції американського інженера Ф. Тейлора, - до більш гнучкої і

складної моделі управління, яку можна назвати моделлю співучасті, мета якої – максимально активізувати людський фактор, використовувати весь творчий потенціал кожного працівника. В реальній управлінській практиці і в сфері трудових відносин помітним явищем стали:

- поширення на виробництві економічної демократії – процесу, що включає залучення працівників до управління виробництвом, особливо на низовому і середньому управлінському рівні, а нерідко і до володіння її акціонерним капіталом (зокрема, досить широке поширення в США отримали програми викупу акціонерного капіталу у власність працівників: більше 10% робочої сили країни володіє акціонерним капіталом компаній, на яких вона зайнята);
- наявність постійно діючої системи підготовки та перепідготовки робочої сили;
- використання різноманітних систем додаткових доходів працівників залежно від прибутковості компанії;
- створення «гуртків якості» та інших форм активної участі працівників у справах своєї фірми.

На конкурентоспроможність і ефективність економіки помітно впливають і інші організаційно-управлінські нововведення. Саме США поклали початок поширенню «франчайзингу» - системи контрактних відносин між холдинговою компанією і її численними контрахтерами. Ще одна тенденція, яка змінила «пейзаж» цілих галузей економіки, особливо в сфері послуг, - поширення підприємств, що входять в єдину мережу (магазинів, пралень, ресторанів і т.п.), що призвело до появи поняття «мережева економіка». Ці управлінські новації різко підвищують якість товарів і послуг і не меншою мірою, ніж технологічні нововведення, сприяють підвищенню продуктивності праці.

Розглядаючи Японію можна відмітити реформу прем'єр-міністра Сіндзо Абеб, який прийшов до влади в кінці 2012 р, висунув і почав виконувати велику програму економічних реформ. На відміну від попередників, що діяли в рамках ліберальної політики, Абе будує свою політику на поєднанні ліберальних принципів з постулатами економічної теорії Кейнса.

Програму Абе охрестили «абеномікой», і її виконання почалося негайно. Короткий офіційний текст «дорожня карта» стратегічної програми кабінету Абе був опублікований 20 червня 2013 г. Це свого роду маніфест Ліберально-демократичної партії перед виборами в палату радників парламенту Японії, призначених на 21 липня 2013 року, де ЛДП розраховує отримати більшість прихильників. Головні цілі кабінету Абе - подолати дефляцію цін, створити нові об'єкти для інвестування на внутрішньому ринку і повернути економіку країни на шлях економічного зростання. Абе вловив зміну в економічній динаміці своєї країни і поставив задачу швидко змінити очікування народу - і споживачів, і підприємців[34].

Сам Абе назвав три головних напрямків своєї політики «трьома стрілами». Перша стріла - це «гнучке ставлення до бюджетних витрат», грубо кажучи, зневажливе ставлення до бюджетного дефіциту. Друга стріла - «агресивна грошова політика», тобто накачування грошей в економіку силами Банку Японії. Третя стріла - це розробка стратегії зростання.

Терміном «абеноміка» позначається широка програма дій. В якості першого кроку Абе зажадав, щоб Банк Японії встановив цільовий орієнтир інфляції в 2% на рік. Банк повинен переламати очікування зниження цін - адже всі великі рішення в економіці орієнтуються на очікування бізнес-спільноти та широкої публіки. Потрібно, щоб Банк Японії утримував ставку позичкового відсотка близько до нуля і активно рефінансував приватні банки, весь час поповнюючи їх кредитні ресурси. Щоб швидко покривати «дірки» в бюджеті, Банк Японії повинен купувати державні облигації, які будуть випускатися для фінансування «громадських робіт», на первинному ринку.

Колосальні кошти будуть пущені на ремонт об'єктів інфраструктури - доріг, мостів, тунелів тощо. Адже перші лінії швидкісних залізниць були побудовані в 1960-х роках, а мережа швидкісних шосе створювалася в 1964-1972 рр. Старі споруди починають «сипатися»: то обвалиться стеля в тунелі, то ще що-небудь. У бюджеті на 2013 рік на вкладення в інфраструктуру передбачалося витратити 92,6 трлн ієн - приблизно 920 млрд дол.

Кабінет Абе був готовий пожертвувати бюджетною дисципліною заради накачування грошей в економіку. Розрахунок робиться на так званий мультиплікатор попиту. Це класичний пусковий механізм економічного зростання. Будівельні роботи створюють потребу в матеріалах і техніці, втягують в виробництві додаткових робочих, а їхні заробітки збільшують споживчий попит. Слідом за цим виникає потреба в нових капіталовкладеннях. Процентні ставки і товарні ціни підуть вгору, закінчиться дефляція, почнеться економічний підйом. Збільшиться збір податків, і бюджетний дефіцит почне потроху розсмоктуватися. Уряд поставив завдання відновити первинний баланс -Співвідношення надходжень і витрат без емісії державного боргу не раніше 2020р Це завдання неможливо вирішити без податкових надходжень, які збільшаться лише при відновленні економічного зростання[34].

У «дорожній карті» нової стратегії зростання поставлена мета домогтися того, щоб в наступні десять років середньорічні темпи зростання ВВП становили 3% в поточних і 2% в постійних цінах. Для цього буде потрібно на 10% збільшити обсяг капіталовкладень усередині країни з тим, щоб замінити застаріваюче обладнання приватних підприємств. Виконання цієї програми пов'язано з цілим рядом ризиків, про які говорять експерти з наукового і ділового співтовариства[34].

По-перше, на їхню думку, Банку Японії нав'язана роль, яка зведе нанівець незалежність грошової політики. Якщо Банку не вдасться домогтися невеликої інфляції, то вкрай дешеві гроші інвесторів хлинуть на ринок державних облігацій. Японія отримає новий «фінансовий міхур», попереджає головний економіст японського філії банку JPMorgan Масаакі Канно.

По-друге, агресивна грошова і бюджетна політика може дати такий небажаний результат, як надмірна довіра в світі відносно японської валюти. В цьому випадку ревальвація ієни зірве плани припинення дефляції цін на внутрішньому ринку і загальмує товарний експорт. У програму кабінету Абе входить реформа податкової системи, перегляд трудового законодавства, а також крутий поворот аграрної політики.

Невеликі зміни в японському податковому законодавстві робляться щороку. У 2013 р буде скасовано податок на покупку автомобілів, а підприємцям буде дозволено віднімати з похідного податку 10% в обмін на 5-відсоткове підвищення заробітної плати, яку вони платять своїм працівникам. Була піднята ставка податку на спадщину, але дозволено спадкоємцям, не сплачуючи цього податку, отримувати спадкове майно за життя спадкодавців. Приблизно дві третини накопичених заощаджень належить особам старше 60 років. Розрахунок робиться на те, що старше покоління «розв'яже гаманці», і тоді «живі гроші» підуть на споживчий ринок. У контексті «абеномікі» старіння населення розглядається як хороший шанс для відновлення економічного зростання[34].

Економіка Японії відкрита і орієнтована на зовнішні ринки. Цю орієнтацію не змінить ні розширення попиту на внутрішньому ринку, ні розвиток нової альтернативної енергетики. Японія змушена через процеси в міжнародній торгівлі заново визначати свої ніші в міжнародному поділі праці і створювати нові можливості для свого експорту. У планах кабінету Абе роль ключової галузі, яка зможе знизити залежність від імпорту і вийти на закордонні ринки збуту, відводиться сільському господарству.

Економіка Канади в даний час займає 18-е місце в світі за розміром ВВП по ППС і 10-е місце - за розміром номінального ВВП. Економіці Канади дуже сильно сприяють близькість США і різні торгові договори, такі як автомобільний договір (1965-2001), канадсько-американська угода про вільну торгівлю 1989 (ФТА) і Північноамериканська угода про вільну торгівлю 1994 року (НАФТА).

Сформований в жовтні 2015 р новий уряд Канади на чолі з Джастіном Трюдо піддало радикального перегляду деякі базові установки і пріоритети федеральної політики.

За основним установкам і змістом, перша економічна програма Ліберальної партії має ряд принципових відмінностей від передвиборної платформи консерваторів і тієї політики, яку вони проводили в 2011-2015 рр. У той період уряд на чолі з Стівеном Харпером спиралося на фракцію більшості в парламенті і

могло проводити реформи консервативного спрямування без урахування оцінок і пропозицій опозиційних фракцій[44].

Уряд Джастіна Трюдо виходить з того, що в сучасних умовах - підвищеної глобальної нестабільності, посилення зовнішніх ризиків і уповільненого зростання економіки - держава повинна і може більш активно брати участь у вирішенні завдань господарського і соціального розвитку. Консервативна партія, судячи зі змісту передвиборної програми, передбачала продовжувати діяти відповідно до головної ідеологічної установкою - «чим менше держави, тим краще».

Перша бюджетно-економічна програма уряду Джастіна Трюдо була винесена на розгляд новообраного парламенту в березні 2016 р сфері соціальної та економічної політики в якості першочергових завдань визначено такі:

- зниження податкового навантаження на «середній клас »;
- реформа федеральної системи фінансової допомоги на дітей з акцентом на підтримку сімей з низькими та середніми доходами.

Доопрацювання спільно з регіональними урядами та муніципалітетами довгостроковій і масштабній програмі модернізації виробничої та соціальної інфраструктури. Відбір і запуск першої серії проектів, найбільш значущих з точки зору стимулюючого впливу на підвищення продуктивності праці, зростання економіки і зайнятості[44].

Зміна в федеральних податках полягає в деякому зниженні ставки податкових вилючень з річних доходів в розмірі приблизно від 45 до 90 тис. дол. При цьому введена нова ставка величиною в 33% на доходи, що перевищують 200 тис. дол. на рік. По суті, проведено перерозподіл податкового навантаження між різними доходними групами населення. В цілому реформа розрахована так, щоб бути «нейтральною у фіскальному відношенні» - іншими словами, вона не спрямована на підвищення загального рівня вилючень з доходів громадян з метою збільшити надходження в бюджет[44].

Реформа системи фінансової допомоги на дітей полягає в посиленні адресності виплат. Сім'ї з низькими і середніми доходами отримали надбавки у

виплатах (різні в залежності від віку дітей). Найбільш забезпечені родини не отримують таку допомогу, але можуть віднімати з оподатковуваних доходів певні види витрат, пов'язаних з вихованням дітей.

Уряд також продовжило на 5 тижнів терміни видачі допомоги з безробіття в тих регіонах, де її рівень значно підвищився через тривалого спаду в ресурсних галузях. У цьому числі - Альберта, а також провінція Ньюфаунленд і Лабрадор, економіка яких протягом двох років переживає рецесію.

Довгострокова інфраструктурна програма є найбільш масштабною і значимою економічної ініціативою нового уряду. Програма розрахована на перспективу в 10 років. За оцінками Асоціації канадських муніципалітетів, підтвердженим незалежними експертами, в модернізацію різних об'єктів (того, що зруйнувалося, зносилося, застаріло за кілька десятиліть) необхідно було вкласти не менше 130 млрд.дол.

Німецька економіка процвітає, привертає велику кількість інвестицій завдяки добре розвиненій інфраструктурі, кваліфікованій робочій силі з ефективною мотивацією до праці.

В економічній системі можна виділити кілька специфічних рис. По-перше, вона організована за принципом так званої «соціальної ринкової економіки», яка характеризується поєднанням соціального балансу і ринкової свободи. Це передбачає зростання і диференціацію пропозиції на ринку поряд з перерозподілом доходу і прибутку відповідно до особистісних досягненнями (а значить, високу мотивацію робітничого класу). Дана модель передбачає в значній мірі вільні дії ринкових сил, однак основний упор робиться на соціальному забезпеченні. Концепція соціальної ринкової економіки була вперше розроблена і реалізована Людвігом Ерхардом і Альфредом Мюллер-Армакаом в 1947-1949 роках з метою післявоєнної відбудови ФРН.

Основні характеристики даної економічної системи такі: забезпечення повної зайнятості населення; соціальна безпека, соціальна справедливість і соціальний прогрес (шляхом проведення державою заходів щодо перерозподілу в формі надання соціальної допомоги, соціальних пенсій та прирівнюють платежів,

субсидій, дотацій, прогресивної шкали прибуткового податку і т.п., Через систему соціального забезпечення: пенсійне, медичне страхування, страхування по безробіттю та по догляду, від нещасного випадку; через трудове і соціальне законодавство); приватна власність на засоби виробництва і вільне ціноутворення; створення умов для конкуренції і забезпечення конкуренції (наприклад, шляхом антимонопольного законодавства, законів проти недобросовісної конкуренції); свідомі політика зміцнення кон'юнктури економічного зростання; політика стабільної валюти (в тому числі через незалежний емісійний банк); свобода зовнішньої торгівлі, вільний валютний обмін.

В Україні потрібно реалізувати синергію світового досвіду, увібравши до своєї економічної політики необхідні елементи за для покращення конкурентоспроможності національної економіки України. Заходи щодо покращення економічної політики розглянемо в наступному пункті розділу.

3.2 Шляхи підвищення конкурентоспроможності економіки України

Економічна політика держави має формувати конкурентні переваги для розвитку бізнесу. При цьому наявність прозорої та ефективної системи державного регулювання є одним з факторів підвищення конкурентоспроможності економіки. Дані Держстату України станом на 01.01.2017 (дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції) тільки підтверджують це, вказавши в структурі вітчизняного підприємництва за розміром частку малих підприємств – 95,0%, середніх – 4,9% та великих – 0,1%. Однак на практиці представники малого та середнього бізнесу мають серйозні бюрократичні перепони, а саме при реєстрації та перереєстрації, ліцензуванні та сертифікації. Адміністративні бар'єри на ведення певних видів господарської діяльності, а також встановлення державними органами обов'язкових правил її ведення є найбільшою проблемою для вітчизняної економіки. Підтримка бізнесу

має стати стимулом економічного зростання, основою для створення нових робочих місць, і, як наслідок, поліпшення умов життя усього населення країни.

Ситуація погіршується у зв'язку з тим, що в Україні недостатньо захищені відносини власності, а закони, що приймаються, не враховують реальну соціально-економічну ситуації в країні. Слід також відзначити, що дії законів, що стосуються підприємницької діяльності, гальмуються недостатньою їх ефективністю.

Підвищення конкурентоспроможності національної економіки потребує відповідних заходів. Перш за все необхідно сформувати і реалізувати на практиці нову конкурентну політику. Необхідно запровадити економічний механізм стимулювання і підтримки саме великих вітчизняних товаровиробників з тих видів економічної діяльності, які є державними пріоритетами, оскільки орієнтація лише на підприємства малого бізнесу не сприяє конкурентоспроможності національного виробника. Потрібен комплексний підхід, який би передбачив раціональне поєднання структур малого, середнього і великого бізнесу, щоб усі працювали на кінцевий результат – економічне зростання України.

Для досягнення нової якості розвитку української економіки особливо необхідна система інститутів, що забезпечує координацію зусиль держави і підприємницького сектора. Для вирішення подібних задач потрібна сучасна версія стратегічного національного управління, що базується на взаємодії уряду з галузевими асоціаціями бізнесу. Отже необхідне встановлення системи національного стратегічного управління, яке спрямоване на реалізацію національних пріоритетів на основі спільних зусиль бізнесу і держави.

У найближчій перспективі в Україні великомасштабні інноваційно-інвестиційні програми необхідно орієнтувати на розв'язання завдань структурної перебудови національного господарства. Головними з них є такі, як: ресурсозбереження в провідних галузях економіки, створення високотехнологічних обробних підприємств, виробництво в яких буде базуватися на найсучасніших технологіях; розвиток сучасної переробної сільськогосподарської промисловості і сільськогосподарської інфраструктури для

ефективного функціонування внутрішнього ринку; оновлення матеріальної бази галузей соціальної сфери

Довгострокові конкурентні переваги України можуть бути створені за рахунок значних інвестицій в оновлення основних фондів в базових галузях і створення нових секторів, що виробляють інноваційну продукцію. У більшості країн світу високі технології стали двигуном практично всіх секторів економіки і основним знаряддям конкурентної боротьби. Одним з найважливіших факторів прискореного зростання економіки України та підвищення її повинні стати саме інновації, а також впровадження та освоєння технологій, розроблених в інших країнах.

Для поліпшення інвестиційного економічного клімату і його привабливості будь-якої країни, держава в першу чергу повинна дбати про мінімальну вартість на внутрішньому ринку паливно-сировинних ресурсів і робочої сили, а не збільшувати їх вартість штучно. Крім того, внутрішнє оподаткування має бути стабільним, і не змінюватися щорічно, підлаштовуючись під апетити держбюджету. Тільки в цьому випадку інвестування, як для своїх, так і для сторонніх осіб стане привабливим. Мало того, побачивши вигідність виробництва в Україні, до нас потечуть не тільки інвестиційні гроші, але і стануть створюватися передові виробництва з їх новітніми технологіями. Тоді і ВВП і бюджет країни будуть щорічно зростати.

Ефективність великого бізнесу набагато вище, ніж середнього та малого, тому він має більший вплив на економіку країни. Логічно, що основні фінансові потоки сконцентровані саме тут. Представники великого бізнесу в Україні прагнуть збільшити масштаби виробництва за рахунок зменшення витрат на одиницю продукції. Зазвичай це робиться шляхом заміни застарілого обладнання на більш ефективне або перерозподілу використовуваних ресурсів. Коли українські підприємства виходять на міжнародний ринок, вони отримують перевагу за рахунок використання відносно недорогих ресурсів. А отримавши доступ до ринку країн, що розвиваються, фірми можуть навіть впливати на їх економічну систему.

Якщо проаналізувати досвід інших розвинених країн зі стабільною або зростаючою економікою, можна побачити, що великий бізнес відіграє там головну роль. При цьому значення середнього і малого бізнесу ніхто не применшує, так як ці форми забезпечують серйозну частину зайнятості населення, за рахунок чого є основними платниками податків. Крім того, саме наявність розвинутого середнього і малого бізнесу дозволяє гарантувати населенню стабільний дохід.

Головна особливість розвитку великого бізнесу в Україні полягає в тому, що саме такі фірми є основними платниками податків і забезпечують своєрідну економічну підживлення країни. Друга особливість полягає в тому, що в нашій країні великий бізнес відіграє величезну роль в процесах впровадження, чого немає ні в жодній іншій державі. Однак слід визнати, що розвиток великого бізнесу в Україні відбувається недостатньо ефективно. Для поліпшення ситуації, що склалася необхідно створити відповідні умови, які включають в себе ряд важливих заходів:

- об'єднання малих фірм у великі галузеві компанії;
- розробка продуманих бізнес-планів для кожної фірми на найближчі кілька років, це допоможе компаніям підвищити ефективність своєї діяльності, правильно аналізувати розвиток подій і оперативно реагувати на позаштатні ситуації;
- участь великих фірм в українських і міжнародних конкурсах, де вони можуть наочно продемонструвати свої професійні успіхи. Якщо компанія стане переможцем або просто завоює який-небудь приз, це дасть їй можливість отримати світове визнання і згодом завоювати нові ринки. Слід брати участь і в інвестиційних ярмарках та виставках, де компанії можуть залучити кваліфіковані кадри, отримати нових клієнтів і ділових партнерів;
- використання досвіду зарубіжних компаній в плані навчання персоналу. Це дозволяє підвищити рівень професіоналізму співробітників, що, в свою чергу, виведе фірму на якісно новий рівень.

- проведення різного роду акцій і рекламних кампаній з метою збільшення обсягу продажів і підвищення довіри споживачів до продукції і послуг підприємства. Крім того, реклама є відмінним інструментом для залучення уваги потенційних інвесторів, які будуть готові вкласти кошти в подальший розвиток бізнесу. Серед найбільш ефективних рекламних способів сьогодні прийнято виділяти вуличну рекламу, оффлайн і онлайн-оголошення, рекламу на радіо, телебаченні, в ЗМІ та Інтернеті. Більш того, з кожним роком Інтернет відіграє все більш важливу роль в плані залучення клієнтів і партнерів, тому ні в якому разі не слід нехтувати цим дієвим рекламним інструментом.

При одночасному і грамотному застосуванні всіх перерахованих вище способів у будь-якої компанії є всі шанси домогтися успіху. Розвиток бізнесу важливо не тільки для окремо взятої компанії, але і в розрізі економіки всієї України - необхідно пам'ятати, що ефективно функціонують великі фірми діють на благо економічної ситуації країни.

Як свідчить досвід інших країн, розвиток інфраструктури має наступні сприятливі наслідки:

- зниження виробничих витрат;
- зростання національного виробництва / ВВП;
- розширення доступу до трудових ресурсів;
- посилення конкуренції;
- збільшення припливу інвестицій;
- реорганізація землекористування;
- можливість розвитку раніше недоступних територій.

Кумулятивним результатом інфраструктурних інвестицій є збільшення продуктивності, що представляє собою одну з головних цілей багатьох працюючих в Україні компаній.

Розвиток малого та середнього бізнесу можна здійснювати на основі німецької моделі розвитку малого та середнього бізнесу.

Мале підприємництво в Німеччині є одним з найважливіших секторів економіки. Уряд здійснює підтримку малого підприємництва як фінансову, так і технологічну. Існують спеціально розроблені програми для розвитку малого підприємництва, зайнятого в сфері науки.

Уряд Німеччини надає пільги для отримання кредиту для розвитку малого підприємництва для наступних об'єктів:

- підприємців малого та середнього бізнесу, зайнятих у сфері наукових розробок;
- підприємств, що розробляють проекти для збереження і поліпшення умов навколишнього середовища і піклуються про екологічну ситуацію в країні;
- малих підприємств, які беруть участь в поліпшенні розвитку слаборозвинених з економічної точки зору районів країни;
- підприємців, які зайняті в галузі будівництва та вирішення житлових умов;
- малих підприємств, що розробляють проекти в галузі поліпшення умов виробництва.

До основних програм, спрямованих на розвиток малого та середнього підприємництва в Німеччині належать:

- «Концепція розвитку науково-технічної політики по відношенню до підприємств малого і середнього підприємництва»;
- «Стимулювання заощаджень для відкриття власного бізнесу».

За допомогою першої програми здійснюється забезпечення фінансування малого підприємництва країни. Друга програма сприяє для відкриття своєї справи із застосуванням проектів «start-up». Для реалізації і контролю виконання даних програм був створений спеціальний орган державного призначення - Кредитний рада з відновлення, який відноситься до федерального керівництва Німеччини. Також дані програми сприяють отриманню кредитів суб'єктами малого підприємництва для розвитку їх бізнесу із застосуванням низьких процентних ставок по кредитах (5-8%) та збільшенням терміну користування кредитними коштами до 5-15 років.

Мале підприємництво Німеччини відрізняється певною специфікою та історією розвитку. Починаючи з епохи зародження капіталізму, в країні з'явилися перші великі підприємства і торгово-промислові палати (ТПП), що стали першими об'єднаннями підприємців з метою співпраці в галузі розвитку торгівлі та виробництва. В даний час ТПП функціонують на рівні державних організацій, які зобов'язують усіх суб'єктів малого підприємництва стати учасником палати. У Німеччині всі законодавчі акти, пов'язані з регулювання діяльності малого підприємництва, повинні бути схвалені, узгоджені та затверджені ТПП.

Все торгово-промислові палати Німеччини об'єднані в спеціальну асоціацію, що представляє інтереси суб'єктів малого підприємництва на державному рівні. Члени асоціації тісно співпрацюють з представниками ТПП інших країн Європейського союзу. Всі асоціації входять до Об'єднання ТПП Європейського співтовариства.

Сьогодні всі торгово-промислові палати Німеччини беруть участь у формуванні бюджетів на всіх рівнях, удосконалення галузей будівництва і промисловості, розробці законодавчих актів щодо регулювання діяльності суб'єктів малого підприємництва. ТПП впливають на всі напрямки діяльності товариства шляхом участі в засіданнях місцевих органів влади та прийняття важливих соціально-економічних рішень для розвитку економіки країни в цілому. Основним завданням ТПП є надання підтримки малому підприємству Німеччини.

Висновки до розділу 3

Однією з найважливіших рис сучасного економічного розвитку США, пов'язаної з поширенням НТР, є орієнтація на гнучке, диверсифіковане і дрібносерійне виробництво з його здатністю адаптуватися до швидко мінливих потреб економіки і населення. Це сприяє впровадженню в матеріальне виробництво і сферу послуг нової техніки і технологій, заснованих на більш широкому використанні мікропроцесорів і мікроелектроніки. Можна виділити шість основних типів нової виробничої техніки і технологій: промислові роботи,

верстати з числовим програмним управлінням (СПЧУ), гнучкі автоматизовані системи (ГАС), що включають обробні центри і роботи, системи автоматизованого проектування (САПР), комплекси обробних центрів із САПР, а також ЕОМ всіх типів, включаючи персональні комп'ютери.

Економічна політика держави має формувати конкурентні переваги для розвитку бізнесу. При цьому наявність прозорої та ефективної системи державного регулювання є одним з факторів підвищення конкурентоспроможності економіки.

Довгострокові конкурентні переваги України можуть бути створені за рахунок значних інвестицій в оновлення основних фондів в базових галузях і створення нових секторів, що виробляють інноваційну продукцію. У більшості країн світу високі технології стали двигуном практично всіх секторів економіки і основним зняряддям конкурентної боротьби. Одним з найважливіших факторів прискореного зростання економіки України та підвищення її повинні стати саме інновації, а також впровадження та освоєння технологій, розроблених в інших країнах. У найближчій перспективі в Україні великомасштабні інноваційно-інвестиційні програми необхідно орієнтувати на розв'язання завдань структурної перебудови національного господарства. Головними з них є такі, як: ресурсозбереження в провідних галузях економіки, створення високотехнологічних обробних підприємств, виробництво в яких буде базуватися на найсучасніших технологіях; розвиток сучасної переробної сільськогосподарської промисловості і сільськогосподарської інфраструктури для ефективного функціонування внутрішнього ринку; оновлення матеріальної бази галузей соціальної сфери.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Політика підвищення конкурентоспроможності національної економіки – це складний і багатозначний термін, який не має єдиного тлумачення. При цьому використання терміну «конкурентоспроможність» на рівні держави є не зовсім правомірним. По суті, національна конкурентоспроможність – це сукупність умов, які сприятливо впливають на створення конкурентоспроможної продукції та сприяють процвітанню конкурентоспроможних компаній. Під конкурентоспроможністю національної економіки розуміється здатність різними методами справедливої конкурентної боротьби створювати умови для забезпечення і підтримки в довгостроковій перспективі більш високого рівня життя нації, ніж в інших країнах.

Конкурентоспроможність на рівні країни визначається цілою низкою макроекономічних, мікроекономічних, соціальних, культурних та інших якісних і кількісних факторів. Незважаючи на велику різноманітність методів оцінки конкурентоспроможності, найбільш затребуваним є комплексний підхід, заснований на зіставленні країн по безлічі критеріїв, агрегованих в різні рейтинги. Найбільш відомими і часто цитованими показниками конкурентоспроможності держав є рейтинги таких організацій, як Всесвітній економічний форум (ВЕФ) і Міжнародний інститут розвитку менеджменту (МІРМ). Розраховуються даними економічними організаціями рейтинги конкурентоспроможності відображають всю сукупність умов, від яких залежить успіх в економічному розвитку.

Дані дослідження мають безліч переваг, але і не позбавлені недоліків. Серед основних недоліків традиційно виділяють суб'єктивізм якісних показників, щодо ВЕФ – часту коригування методології, що істотно ускладнює порівняння даних за різні періоди часу.

У 2018 році в рейтингу глобальної конкурентоспроможності WEF Україна зайняла 83-є місце з 140 країн, піднявшись на дві позиції порівняно з 2017 роком (85-е місце). Тобто фактично Україна займає зараз теж саме становище в світовій

розстановці конкурентних сил, що і в 2009 році по сусідству з Україною розташувалися Домініканська Республіка (82-е місце) та Македонія (84-е місце) із 140 країн

Можна зробити висновок, що практично в кожному регіоні нашої країни всі складові інфраструктури знаходяться в незадовільному стані. Особливо це стосується транспортної підсистеми, основними проблемами якої є: незадовільний стан доріг, високий рівень морального та фізичного зносу матеріально-технічної бази, не відповідає сучасним вимогам. Основними проблемами підсистеми зв'язку виступає зношеність основних фондів, а також недостатній рівень покриття мережею Інтернет в певних областях, особливо в сільській місцевості.

В загальному за показником макроекономічного середовища Україна покращила свої позиції у рейтингу на 13 місць порівняно із 2015 роком.

Водночас відбулося погіршення рівня інфляції та рівня державного боргу за досліджуваний період. У продовж 2017 року державний та гарантований державою борг України збільшився в порівнянні з попереднім роком на 10,98% і станом на 31 грудня склав 2141,67 млрд грн (\$76,31 млрд).

Економічна політика держави має формувати конкурентні переваги для розвитку бізнесу. При цьому наявність прозорої та ефективної системи державного регулювання є одним з факторів підвищення конкурентоспроможності економіки.

Підтримка бізнесу має стати стимулом економічного зростання, основою для створення нових робочих місць, і, як наслідок, поліпшення умов життя усього населення країни.

Ситуація погіршується у зв'язку з тим, що в Україні недостатньо захищені відносини власності, а закони, що приймаються, не враховують реальну соціально-економічну ситуації в країні. Слід також відзначити, що дії законів, що стосуються підприємницької діяльності, гальмуються недостатньою їх ефективністю.

Підвищення конкурентоспроможності національної економіки потребує відповідних заходів. Перш за все необхідно сформулювати і реалізувати на практиці нову конкурентну політику. Необхідно запровадити економічний механізм стимулювання і підтримки саме великих вітчизняних товаровиробників з тих видів економічної діяльності, які є державними пріоритетами, оскільки орієнтація лише на підприємства малого бізнесу не сприяє конкурентоспроможності національного виробника. Потрібен комплексний підхід, який би передбачив раціональне поєднання структур малого, середнього і великого бізнесу, щоб усі працювали на кінцевий результат – економічне зростання України.

У найближчій перспективі в Україні великомасштабні інноваційно-інвестиційні програми необхідно орієнтувати на розв'язання завдань структурної перебудови національного господарства.

Для поліпшення ситуації, що склалася необхідно створити відповідні умови, які включають в себе ряд важливих заходів:

- об'єднання малих фірм у великі галузеві компанії;
- розробка продуманих бізнес-планів для кожної фірми на найближчі кілька років, це допоможе компаніям підвищити ефективність своєї діяльності, правильно аналізувати розвиток подій і оперативно реагувати на позаштатні ситуації;
- участь великих фірм в українських і міжнародних конкурсах, де вони можуть наочно продемонструвати свої професійні успіхи. Якщо компанія стане переможцем або просто завоює який-небудь приз, це дасть їй можливість отримати світове визнання і згодом завоювати нові ринки. Слід брати участь і в інвестиційних ярмарках та виставках, де компанії можуть залучити кваліфіковані кадри, отримати нових клієнтів і ділових партнерів;
- використання досвіду зарубіжних компаній в плані навчання персоналу. Це дозволяє підвищити рівень професіоналізму співробітників, що, в свою чергу, виведе фірму на якісно новий рівень.
- проведення різного роду акцій і рекламних кампаній з метою збільшення обсягу продажів і підвищення довіри споживачів до продукції і

послуг підприємства. Крім того, реклама є відмінним інструментом для залучення уваги потенційних інвесторів, які будуть готові вкласти кошти в подальший розвиток бізнесу. Серед найбільш ефективних рекламних способів сьогодні прийнято виділяти вуличну рекламу, оффлайн і онлайн-оголошення, рекламу на радіо, телебаченні, в ЗМІ та Інтернеті. Більш того, з кожним роком Інтернет відіграє все більш важливу роль в плані залучення клієнтів і партнерів, тому ні в якому разі не слід нехтувати цим дієвим рекламним інструментом.

При одночасному і грамотному застосуванні всіх перерахованих вище способів є всі шанси покращити рівень конкурентоспроможності національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Про Антимонопольний комітет: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>
2. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Журнал «Національна безпека і оборона» №1-2/ Центр Разумкова, –2016, – 88с.
4. Варналій З.С. Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення / З.С. Варналій, О.П. Гармашова. –К. : Знання України, 2013. – 387 с.
5. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення / за ред. І.В. Крючкової. –К. : Основа, 2007.– 488 с.
6. Вертелева О.В. Фактори міжнародної конкурентоспроможності України / О.В. Вертелева // Вісник КНТЕУ. – 2016. - №3. – С.33 – 48.
7. Лагутін В.Д. / Конкурентоспроможність національної економіки / В.Д. Лагутін, В.А.Романенко, Ю.М. Уманців. –К. : Київ.нац.торг. –екон ун-т,2011. – 296с.
8. Держстат України – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Черчик Л. М. Роль маркетингу та його інформаційної складової у вирішенні проблем асиметричності розвитку ринку праці / Л. М. Черчик, О. В. Мисковець // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 4, Т. 2. – С. 221–225, с. 223
10. Всесвітній економічний форум. – Режим доступу: <https://www.weforum.org>
11. Державна фіскальна служба: митні платежі – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/mitni-plateji/>
12. Резнік В.В. «Державна політика підвищення конкурентоспроможності економіки України» / Управління і адміністрування : зб. наук. ст. студ. ден. форми навч. / відп. ред. С.І. Бай. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – Ч.2. – 500 с.
13. Белейченко О.Г. Чинники впливу на конкурентоспроможність економіки / О.Г. Белейченко // Економіка та держава. – 2009. - №8. – с. 33-35

14. Крищенко Д.В. Визначення рівня конкурентоспроможності української економіки / Д.В. Крищенко // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2008. - №4. – с. 51-57
15. Розгон І.В. Сучасні чинники впливу на конкурентоспроможність економіки / І.В. Розгон // Економіка та держава. – 2009. - №10. – с. 30-31
16. Конкурентоспроможність України після кризи: десять сходинок униз [Електронний ресурс] / Н. Ізосімова // Дзеркало тижня – 2010. - №25(805)–
Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2020/69942/>
17. Гончаренко О.М. Пріоритети та засади формування інтегральної стратегії національної безпеки на перспективу // Стратегічна панорама. - 1998. - № 1-2. - С. 34-51.
18. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / Геєць В.М. (ред.), Александрова В.П., Артьомова Т.І., Бажал Ю.М., Барановський О.І. / НАН України; Інститут економічного прогнозування. — К.: Інститут економічного прогнозування НАН України. – Фенікс., 2003. – 1008 с.
19. Економічна енциклопедія: У 3 т. / Б.Д.Гаврилишин (гол. ред.) — К.: Академія. – 2000. - Т.1. – 864 с.
20. Економічний словник-довідник / С.В.Мочерний (ред.). — К.: Femina, 1995. - – 368 с.
21. Жаліло Я.А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика: Монографія Жаліло Я.А. - К.: НІСД, 2003. - 368 с.
22. Жаліло Я.А. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації: Монографія Я.А.Жаліло (ред.), Я.Б.Базиліук, Я.В.Белінська, С.В.Давиденко, В.А.Комаров. – Нац. ін-т страт. досл. — К.: Знання України, 2005. — 387с.
23. Засади конкурентоспроможності в реаліях економіки знань: Колективна монографія / Міжнародний інститут менеджменту (МІМ-Київ); За наук. ред. Ю.В.Полунєєва. – К.: ТОВ «Інжиніринг», 2007. – 256 с
24. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки. Електронний ресурс /

Комітет з економічних реформ при Президентіві України – 2 червня 2010 року. - Режим доступу:

http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_2.pdf

25. Квасюк Б.Є. Конкурентоспроможність національної економіки / За ред. Квасюка Б.Є. - К.: Фенікс. – 2005. – 582 с.
26. Крючкова І. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення / Інститут економіки та прогнозування НАН України / І.В. Крючкова (ред.). — К.: Основа, 2007. – 488 с.
27. Кузьмін О.Є. Інвестиційна та інноваційна діяльність: Монографія. / Кузьмін О.Є., Князь С.В., ін. - Львів: ЛБІ НБУ, 2003. - 233 с.;
28. Механік О.В. Конкурентоспроможність як соціально-економічна категорія: сутність, структура, класифікація, основи формування / О.В.Механік // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. - № 10. – С. 27-34
29. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізми реалізації. Монографія / Л.Л.Антонюк – К.: КНЕУ, 2004. – 275 с.
30. Полунєєв Ю.В. Технологія економічного прориву: конкурентоспроможність країни та визначення стратегічних орієнтирів / Юрій Полунєєв // Демографія та соціальна економіка. – 2008. – № 2 (10). – С. 29-41.
31. Портер М. Международная конкуренция. – М.: Междунар. Отношения, 1993. – 896 с
32. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. – Т.І / Д.Г.Лук'яненко, А.М.Поручник, Л.Л.Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М.Поручника. – К.: КНЕУ, 2006. – 816 с
33. Sachs J. Press Releses. [Електронний ресурс] / WEF. – 1999. – Режим доступу: <http://www.weforum.org>. Sachs J. Press Releses. Електронний ресурс / WEF. – 1999. – Режим доступу: <http://www.weforum.org>
34. Новый курс экономической политики Японии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.webeconomy.ru/index.php?page=cat&newsid=1890&type=news>

35. США на пути к «новой экономике»: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.perspektivy.info/book/ssha_na_puti_k_novoj_ekonomike_2010-05-20.htm
36. The Global Competitiveness Report 2017–2018 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018>
37. The Global Competitiveness Report 2016–2017 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017>
38. The Global Competitiveness Report 2015–2016 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2015-2016>
39. The Global Competitiveness Report 2014–2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2014-2015>
40. The Global Competitiveness Report 2013–2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2013-2014>
41. The Global Competitiveness Report 2012–2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2012-2013>
42. The Global Competitiveness Report 2011–2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2011-2012>
43. Інфляційний звіт 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=742185
44. Економіка Канади Місце країни в світовій економіці [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://pidruchniki.com/1799071751238/ekonomika/ekonomika_kanadi

45. Масляєва О.О. Економічна сутність категорії «конкурентоспроможність»: дефініція та систематизація [Електронний ресурс] / О.О.Масляєва // Ефективна економіка. – 2016. – №10. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=737>
46. Крапивний І.В. Конкурентоспроможність економіки та чинники її зростання / І.Крапивний, Н.Нілова // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2016. – №6(65). – С.12-16.
47. Хаджоян А.О. Конкурентоспроможність як соціально-економічне поняття і категорія / А.О.Хаджоян // Економічний вісник НГУ. – 2016. – №4. – С.19-25
48. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / [Я.А.Жаліло, Я.Б.Базиліук, Я.В.Белінська та ін.]; За ред. Я.А.Жаліла. – К.: НІСД, 2015. – 388 с.
49. Суліма О.А. Теоретико-методологічні засади конкурентоспроможності підприємств [Електронний ресурс] / О.А.Суліма // Ефективна економіка. – 2017. – №1. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2675>
50. Звіт про конкурентоспроможність України у 2018 р. [Електронний ресурс]. – Женева: Всесвітній економічний форум, 2018. – Режим доступу: <http://www.experts.in.ua/baza/doc/download/2.pdf>
51. Гаврилко П.П. Комплексний розвиток та конкурентоспроможність регіонів [Електронний ресурс] / П.П.Гаврилко // Ефективна економіка. – 2016. – №4. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1058>
52. Дергачова В.В. Україна в системі міжнародної конкурентоспроможності: оцінка позицій, причини і шляхи відродження / Дергачова В.В., Шеремет Т.Г. // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2010. – №7. – С. 86-90 12.
53. Doing Business 2010: Reforming through Difficult Times. – Washington: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2009. – 215 p.

54. Doing Business 2011: Making a Difference for Entrepreneurs. – Washington: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2010. – 243 p.
55. Doing Business 2012: Doing Business in a More Transparent World. – Washington: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2011. – 200 p.
56. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації Монографія. – К.: КНЕУ, 2014, 273 с.
57. Білорус О., Мацейко Ю. Конкурентоспроможність у сучасному глобальному світі // Економічний часопис ХХІ. 2012. №9. С.713.
58. Гальчинський А., Геєць В., Кінах А., Семиноженко В. Інноваційна стратегія українських реформ. К.: Знання України, 2012. с.324.
59. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник // Держкомстат. — К., 2016. — С. 625.
60. Портер М. Конкуренція: Пер с англ. — М.: Издательский дом «Вильямс», 1993. — 495 с.
61. Сливоцький А. Міграція капіталу: як у замислах на кілька кроків випередити своїх конкурентів: Пер. з англ. К.: Пульсари, 2011. С. 719.
62. Хамел Г., Прахалад К. Конкурируя за будущее. — М.: ОлимпБизнес, 2012. — 216 с.
63. Чужиков В.І. Внутрішньорегіональна диверсифікація зовнішньої торгівлі України // Міжнародна економічна політика. – 2014. №1, с. 53-71
64. Porter M. Building the Microeconomic Foundations of Prosperity: Findings from the Microeconomic Competitiveness Index. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.weforum.org.
65. Benchmarking enterprise policy. European Commission. 2003. С.710
66. IMD. World Competitiveness Yearbook. Methodology. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.02.imd.ch/wcy/methodology

67. Porter M. Building the Microeconomic Foundations of Prosperity: Findings from the Microeconomic Competitiveness Index. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.weforum.org.
68. Powell W. The spatial clustering of science and capital: Accounting for biotech firm – VC. // Regional studies association. – 2002. №36. – p.293-297.
69. Presidency Conclusions, Lisbon European Council, 23-24 March 2015, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.europa.eu.int/comm/off/index
70. Белейченко О. Г. Чинники впливу на конкурентоспроможність економіки / О. Г. Белейченко // Економіка та держава. – 2015. – № 8. – С. 33–35
71. Крищенко Д. В. Визначення рівня конкурентоспроможності української економіки / Д. В. Крищенко // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2016. – № 4. – С. 51–57.
72. Porter M. The Competitive Advantage of Nations / M. Porter. – London. The Macmillan Press Limited, 1990. – 855 p.
73. Відоменко І. О. Завдання галузевої конкурентної політики та організаційно-економічний механізм реалізації стратегії конкуренції // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2014. – № 196. – Т. IV. – С. 932–937.
74. Брикова І. В. Детермінанти міжнародної конкурентоспроможності національних регіонів в глобальному економічному просторі / І. В. Брикова // Міжнародна економічна політика / голов. ред. Д. Г. Лук'яненко. – К. : КНЕУ, 2017. – Вип. 7. – С. 5–27.
75. Стратегія та механізми зміцнення просторово-структурної конкурентоспроможності регіону: монографія; за ред. А.І. Мокія, Т.Г. Васильціва. – Львів : Ліга Прес, 2016. – 488 с.
76. Дацко О.І. Застосування ціннісного підходу для забезпечення конкурентоспроможності регіону в умовах глобалізації / О. І. Дацко // Вісн. Донец. нац. ун-ту. Економіка і право. – 2015. – № 1. – С. 78–90.
77. Sarkar A. N. Promoting Eco-innovations to Leverage Sustainable Development of Eco-industry and Green Growth / A. N. Sarkar // European Journal of Sustainable Development, Rome, 2013. – V. 2, n. 1. – P. 171–224.

78. Washington, D.C. Global Competition: The New Reality. Report of the Presidents Commission on Industrial Competitiveness [Text] / D.C. Washington // Government Printing Office. Vol. 2, 1985, 6 p.
79. Чепурна, О.Л. Сучасні концепції конкурентоспроможності національної економіки [Текст] / О.Л. Чепурна // Теоретичні та прикладні питання економіки: Зб. наук. праць. – 2009. – № 19. – С. 102 – 106.
80. Тараненко, І.В. Методологія системного дослідження конкурентоспроможності [Текст] / І.В. Тараненко // Академічний огляд. – 2008. – № 2. – С. 12 – 23.
81. Уніят, А.В. Критерії та оцінка конкурентоспроможності країн на міжнародному рівні [Текст] / А.В. Уніят // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – С. 7 – 13.
82. Никифорова, Т.Ю. Методики оцінки конкурентоспроможності країни [Текст] / Т.Ю. Никифорова // Студентський науковий журнал Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. – 2008. – № 6. – С. 129 – 130.
83. Щорічник світової конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imd.org/wcc>.
84. Porter, Michael E. The microeconomic foundations of prosperity: findings from the business competitiveness index [Text] / Porter Michael E., Christian Ketels and Mercedes Delgado // The Global Competitiveness Report 2007, 2008 (2007): pp. 51 – 81.
85. IMD world competitiveness center [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imd.org/wcc/news-wcy-ranking/>.
86. Бодров В. Г. Основи конкурентоспроможності економіки України // Фінанси України. – 2017. – № 9. – С. 67-74.
87. Гражевская Н. Обеспечение конкурентоспособности национальной экономики в глобальном постиндустриальном измерении // Экономика Украины. – 2018. – № 9. – С. 54-63.

88. Киндзерский Ю., Паламарчук Г. Проблемы национальной конкурентоспособности и приоритеты конкурентной политики в Украине // Экономика Украины. – 2016. – № 8. – С. 19-29.
89. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / За ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІС, 2015.
90. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: в 3 т. / За ред. В. М. Гейця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. Т. 3. Конкурентоспроможність української економіки. – К.: Фенікс, 2017.
91. Паламарчук, О. М. Міжнародна конкурентоспроможність України: оцінка проблем та шляхи покращення конкурентних позицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%9E%D0%BB%D1%8F/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/ecvu_2013_20\(1\)_24.pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%9E%D0%BB%D1%8F/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/ecvu_2013_20(1)_24.pdf)
92. Дергачова, В. В. Україна в системі міжнародної конкурентоспроможності: оцінка позицій, причини і шляхи відродження / В. В. Дергачова, Т. Г. Шеремет // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2010. – №7. – С. 86-90.
93. Шевченко, О. О. Моделі підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни: теоретико-методологічний аспект / О. О. Шевченко // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 3. – С. 25-28.
94. Крячко Є. М. Формування державної цільової програми підвищення конкурентоспроможності регіонів України: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.03. – Харків: НДЦ Індустріальних проблем розвитку НАН України, 2014. – 20 с.
95. Малащук Д. В. Пріоритетні заходи щодо забезпечення конкурентоспроможності економіки України / Д. В. Малащук // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 1(43). – С. 22–31.
96. Менеджмент регіонального розвитку : [монографія] / [за ред. О. В. Васильєва, К. А. Фісуна; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва]. – Х. : ХНАГМ – 2010. – 375 с.

97. Стратегія та механізми зміцнення просторово-структурної конкурентоспроможності : [монографія] / За ред. А. І. Мокія, Т. Г. Васильціва.
– Львів : Ліга Прес, 2010. – 488 с.

Table 1: Global Competitiveness Index 2017–2018 rankings and 2016–2017 comparisons

Economy	GCI 2017–2018		GCI 2016–2017		Economy	GCI 2017–2018		GCI 2016–2017	
	Rank (out of 137)	Score (1–7)	Rank (out of 138)	Score (1–7)		Rank (out of 137)	Score (1–7)	Rank (out of 138)	Score (1–7)
Switzerland	1	5.86	1	5.81	Jamaica	70	4.25	75	4.13
United States	2	5.85	3	5.70	Morocco	71	4.24	70	4.20
Singapore	3	5.71	2	5.72	Peru	72	4.22	67	4.23
Netherlands	4	5.66	4	5.57	Armenia	73	4.19	79	4.07
Germany	5	5.65	5	5.57	Croatia	74	4.19	74	4.15
Hong Kong SAR	6	5.53	9	5.48	Albania	75	4.18	80	4.06
Sweden	7	5.52	6	5.53	Uruguay	76	4.15	73	4.17
United Kingdom	8	5.51	7	5.49	Montenegro	77	4.15	82	4.05
Japan	9	5.49	8	5.48	Serbia	78	4.14	90	3.97
Finland	10	5.49	10	5.44	Tajikistan	79	4.14	77	4.12
Norway	11	5.40	11	5.44	Brazil	80	4.14	81	4.06
Denmark	12	5.39	12	5.35	Ukraine	81	4.11	85	4.00
New Zealand	13	5.37	13	5.31	Bhutan	82	4.10	97	3.87
Canada	14	5.35	15	5.27	Trinidad and Tobago	83	4.09	94	3.93
Taiwan, China	15	5.33	14	5.28	Guatemala	84	4.08	78	4.08
Israel	16	5.31	24	5.18	Sri Lanka	85	4.08	71	4.19
United Arab Emirates	17	5.30	16	5.26	Algeria	86	4.07	87	3.98
Austria	18	5.25	19	5.22	Greece	87	4.02	86	4.00
Luxembourg	19	5.23	20	5.20	Nepal	88	4.02	98	3.87
Belgium	20	5.23	17	5.25	Moldova	89	3.99	100	3.86
Australia	21	5.19	22	5.19	Namibia	90	3.99	84	4.02
France	22	5.18	21	5.20	Kenya	91	3.98	96	3.90
Malaysia	23	5.17	25	5.16	Argentina	92	3.95	104	3.81
Ireland	24	5.16	23	5.18	Nicaragua	93	3.95	103	3.81
Qatar	25	5.11	18	5.23	Cambodia	94	3.93	89	3.98
Korea, Rep.	26	5.07	26	5.03	Tunisia	95	3.93	95	3.92
China	27	5.00	28	4.95	Honduras	96	3.92	88	3.98
Iceland	28	4.99	27	4.96	Ecuador	97	3.91	91	3.96
Estonia	29	4.85	30	4.78	Lao PDR	98	3.91	93	3.93
Saudi Arabia	30	4.83	29	4.84	Bangladesh	99	3.91	106	3.80
Czech Republic	31	4.77	31	4.72	Egypt	100	3.90	115	3.67
Thailand	32	4.72	34	4.64	Mongolia	101	3.90	102	3.84
Chile	33	4.71	33	4.64	Kyrgyz Republic	102	3.90	111	3.75
Spain	34	4.70	32	4.68	Bosnia and Herzegovina	103	3.87	107	3.80
Azerbaijan	35	4.69	37	4.55	Dominican Republic	104	3.87	92	3.94
Indonesia	36	4.68	41	4.52	Lebanon	105	3.84	101	3.84
Malta	37	4.65	40	4.52	Senegal	106	3.81	112	3.74
Russian Federation	38	4.64	43	4.51	Seychelles	107	3.80	n/a	n/a
Poland	39	4.59	36	4.56	Ethiopia	108	3.78	109	3.77
India	40	4.59	39	4.52	El Salvador	109	3.77	105	3.81
Lithuania	41	4.58	35	4.60	Cape Verde	110	3.76	110	3.76
Portugal	42	4.57	46	4.48	Ghana	111	3.72	114	3.68
Italy	43	4.54	44	4.50	Paraguay	112	3.71	117	3.65
Bahrain	44	4.54	48	4.47	Tanzania	113	3.71	116	3.67
Mauritius	45	4.52	45	4.49	Uganda	114	3.70	113	3.69
Brunei Darussalam	46	4.52	58	4.35	Pakistan	115	3.67	122	3.49
Costa Rica	47	4.50	54	4.41	Cameroon	116	3.65	119	3.58
Slovenia	48	4.48	56	4.39	Gambia, The	117	3.61	123	3.47
Bulgaria	49	4.46	50	4.44	Zambia	118	3.52	118	3.60
Panama	50	4.44	42	4.51	Guinea	119	3.47	n/a	n/a
Mexico	51	4.44	51	4.41	Benin	120	3.47	124	3.47
Kuwait	52	4.43	38	4.53	Madagascar	121	3.40	128	3.33
Turkey	53	4.42	55	4.39	Swaziland	122	3.35	n/a	n/a
Latvia	54	4.40	49	4.45	Mali	123	3.33	125	3.46
Viet Nam	55	4.36	60	4.31	Zimbabwe	124	3.32	126	3.41
Philippines	56	4.35	57	4.36	Nigeria	125	3.30	127	3.39
Kazakhstan	57	4.35	53	4.41	Congo, Democratic Rep.	126	3.27	129	3.29
Rwanda	58	4.35	52	4.41	Venezuela	127	3.23	130	3.27
Slovak Republic	59	4.33	65	4.28	Haiti	128	3.22	n/a	n/a
Hungary	60	4.33	69	4.20	Burundi	129	3.21	135	3.06
South Africa	61	4.32	47	4.47	Sierra Leone	130	3.20	132	3.16
Oman	62	4.31	66	4.28	Lesotho	131	3.20	120	3.57
Botswana	63	4.30	64	4.29	Malawi	132	3.11	134	3.08
Cyprus	64	4.30	83	4.04	Mauritania	133	3.09	137	2.94
Jordan	65	4.30	63	4.29	Liberia	134	3.08	131	3.21
Colombia	66	4.29	61	4.30	Chad	135	2.99	136	2.95
Georgia	67	4.28	59	4.32	Mozambique	136	2.89	133	3.13
Romania	68	4.28	62	4.30	Yemen	137	2.87	138	2.74
Iran, Islamic Rep.	69	4.27	76	4.12					

Source: World Economic Forum.

Note: The Global Competitiveness Index captures the determinants of long-term growth. Recent developments are reflected only in so far as they have an impact on the data measuring these determinants. The Index should be interpreted in this context. See Chapter 3, Regional Analysis and Selected Economy Highlights, on pages 21–35 for a brief analysis of the performance of selected economies and the Economy Profiles for detailed results for all economies. "n/a" (not available) indicates that the economy was not covered in the 2016–2017 edition.

The Global Competitiveness Index 2016–2017 Rankings

	Economy	Score ¹	Prev. ²	Trend ³		Economy	Score ¹	Prev. ²	Trend ³		Economy	Score ¹	Prev. ²	Trend ³
1	Switzerland	5.81	1		47	South Africa	4.47	49		93	Lao PDR	3.93	83	
2	Singapore	5.72	2		48	Bahrain	4.47	39		94	Trinidad and Tobago	3.93	89	
3	United States	5.70	3		49	Latvia	4.45	44		95	Tunisia	3.92	92	
4	Netherlands	5.57	5		50	Bulgaria	4.44	54		96	Kenya	3.90	99	
5	Germany	5.57	4		51	Mexico	4.41	57		97	Bhutan	3.87	105	
6	Sweden	5.53	9		52	Rwanda	4.41	58		98	Nepal	3.87	100	
7	United Kingdom	5.49	10		53	Kazakhstan	4.41	42		99	Côte d'Ivoire	3.86	91	
8	Japan	5.48	6		54	Costa Rica	4.41	52		100	Moldova	3.86	84	
9	Hong Kong SAR	5.48	7		55	Turkey	4.39	51		101	Lebanon	3.84	101	
10	Finland	5.44	8		56	Slovenia	4.39	59		102	Mongolia	3.84	104	
11	Norway	5.44	11		57	Philippines	4.36	47		103	Nicaragua	3.81	108	
12	Denmark	5.35	12		58	Brunei Darussalam	4.35	n/a		104	Argentina	3.81	106	
13	New Zealand	5.31	16		59	Georgia	4.32	66		105	El Salvador	3.81	95	
14	Taiwan, China	5.28	15		60	Vietnam	4.31	56		106	Bangladesh	3.80	107	
15	Canada	5.27	13		61	Colombia	4.30	61		107	Bosnia & Herzegovina	3.80	111	
16	United Arab Emirates	5.26	17		62	Romania	4.30	53		108	Gabon	3.79	103	
17	Belgium	5.25	19		63	Jordan	4.29	64		109	Ethiopia	3.77	109	
18	Qatar	5.23	14		64	Botswana	4.29	71		110	Cape Verde	3.76	112	
19	Austria	5.22	23		65	Slovak Republic	4.28	67		111	Kyrgyz Republic	3.75	102	
20	Luxembourg	5.20	20		66	Oman	4.28	62		112	Senegal	3.74	110	
21	France	5.20	22		67	Peru	4.23	69		113	Uganda	3.69	115	
22	Australia	5.19	21		68	Macedonia, FYR	4.23	60		114	Ghana	3.68	119	
23	Ireland	5.18	24		69	Hungary	4.20	63		115	Egypt	3.67	116	
24	Israel	5.18	27		70	Morocco	4.20	72		116	Tanzania	3.67	120	
25	Malaysia	5.16	18		71	Sri Lanka	4.19	68		117	Paraguay	3.65	118	
26	Korea, Rep.	5.03	26		72	Barbados	4.19	n/a		118	Zambia	3.60	96	
27	Iceland	4.96	29		73	Uruguay	4.17	73		119	Cameroon	3.58	114	
28	China	4.95	28		74	Croatia	4.15	77		120	Lesotho	3.57	113	
29	Saudi Arabia	4.84	25		75	Jamaica	4.13	86		121	Bolivia	3.54	117	
30	Estonia	4.78	30		76	Iran, Islamic Rep.	4.12	74		122	Pakistan	3.49	126	
31	Czech Republic	4.72	31		77	Tajikistan	4.12	80		123	Gambia, The	3.47	123	
32	Spain	4.68	33		78	Guatemala	4.08	78		124	Benin	3.47	122	
33	Chile	4.64	35		79	Armenia	4.07	82		125	Mali	3.46	127	
34	Thailand	4.64	32		80	Albania	4.06	93		126	Zimbabwe	3.41	125	
35	Lithuania	4.60	36		81	Brazil	4.06	75		127	Nigeria	3.39	124	
36	Poland	4.56	41		82	Montenegro	4.05	70		128	Madagascar	3.33	130	
37	Azerbaijan	4.55	40		83	Cyprus	4.04	65		129	Congo, Democratic Rep.	3.29	n/a	
38	Kuwait	4.53	34		84	Namibia	4.02	85		130	Venezuela	3.27	132	
39	India	4.52	55		85	Ukraine	4.00	79		131	Liberia	3.21	129	
40	Malta	4.52	48		86	Greece	4.00	81		132	Sierra Leone	3.16	137	
41	Indonesia	4.52	37		87	Algeria	3.98	87		133	Mozambique	3.13	133	
42	Panama	4.51	50		88	Honduras	3.98	88		134	Malawi	3.08	135	
43	Russian Federation	4.51	45		89	Cambodia	3.98	90		135	Burundi	3.06	136	
44	Italy	4.50	43		90	Serbia	3.97	94		136	Chad	2.95	139	
45	Mauritius	4.49	46		91	Ecuador	3.96	76		137	Mauritania	2.94	138	
46	Portugal	4.48	38		92	Dominican Republic	3.94	98		138	Yemen	2.74	n/a	

● East Asia and the Pacific
 ● Eurasia
 ● Europe
 ● Latin America and the Caribbean
 ● Middle East and North Africa
 ● North America
 ● South Asia
 ● Sub-Saharan Africa

Note: The Global Competitiveness Index captures the determinants of long-term growth. Recent developments (such as Brexit, commodity price changes, and market volatility) are reflected only in-so-far as they have an impact on data measuring these determinants. The Index should be interpreted in this context.

1 Scale ranges from 1 to 7.
 2 2015-2016 rank out of 140 economies.
 3 Evolution in percentile rank since 2007.

